

Foto brede welvaart ABG-gebied

Naar een langetermijnperspectief

HET **pon** | **telos**

Foto brede welvaart ABG-gebied

Naar een langetermijnperspectief

.Jolanda Luijten

.Sanne Paenen

.Mirjam Smulders

.Geert Offenbergh

.Wouter Boukens

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van Gemeente Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen

Auteur(s)

Jolanda Luijten
Sanne Paenen
Mirjam Smulders
Geert Offenbergh
Wouter Boukens

Fotograaf

Gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen

Publicatienummer

25224.01

Datum

maart 2026

© 2026 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
.1.1	Opzet onderzoek	1
.1.2	Leeswijzer	2
2	Demografische trends en ontwikkelingen	3
.2.1	Bevolkingsgroei door migratie	4
.2.2	Dubbele vergrijzing	2
.2.3	Toename kleine huishoudens	4
3	Samenleven	6
.3.1	Levensverwachting stijgt, maar ook toename aantal chronisch zieken	7
.3.2	Mentale gezondheid staat onder druk	8
.3.3	Leefstijl steeds meer onder de aandacht	8
.3.4	Druk op de gezondheidszorg neemt toe, inzet gemeenschapskracht steeds belangrijker	10
.3.5	Hervorming van de jeugdhulp vraagt om scherpe keuzes	10
.3.6	Kwaliteit van het onderwijs gaat achteruit	11
.3.7	Toenemende vraag naar kinderopvang	12
.3.8	Invloed technologische ontwikkeling op sociale cohesie	12
.3.9	Toenemende verschillen tussen mensen en kansenongelijkheid	13
.3.10	De samenleving individualiseert	14
.3.11	Stijging armoede, na vijf jaar daling	15
.3.12	Weerbaarheid inwoners steeds meer nodig	16
4	Leefbaarheid	18
.4.1	Groeiende druk op de ruimte	19
.4.2	Groeiende druk op voorzieningen	19
.4.3	Bereikbaarheid vanuit burgerperspectief	22
.4.4	Toename vraag naar mobiliteit	22
.4.5	Wonen als grootste uitdaging	23
.4.6	Woningbouwopgave is omvangrijk in Brabant	24
.4.7	Wet versterking regie volkshuisvesting voor betaalbare woningen	25
.4.8	Migratiestromen vragen om structurele oplossingen	26
.4.9	Nieuw verplicht instrument: Volkshuisvestingsprogramma	27
.4.10	Forse opgaven op wonen met zorg en welzijn	27
.4.11	Meer aandacht voor de invloed van de leefomgeving op de gezondheid van inwoners	28
.4.12	Veilige leefomgeving	30
5	Economie	34
.5.1	Arbeidsmarkt wordt kennisintensiever	35
.5.2	Druk op arbeidsmarkt in publieke en private dienstverlening	37
.5.3	Groei invloed technologische ontwikkelingen	38
.5.4	Recreatie en toerismesector blijft groeien	38
.5.5	Druk op energievoorzieningen	40
.5.6	Industrie en bedrijventerreinen	40
6	Fysieke leefomgeving	42
.6.1	Schaarste ruimte	43
.6.2	Meer ruimte voor Defensie	43
.6.3	Achteruitgang natuur en ecosystemen	43
.6.4	Zoektocht naar balans tussen natuur en landbouw	44
.6.5	Lucht- en waterkwaliteit staan onder druk	47
.6.6	Klimaatveranderingen leiden tot meer weerextremen	48
.6.7	Transitie naar hernieuwbare energie	51
.6.8	Warmtetransitie	51
.6.9	Schaarste van grondstoffen door toenemende vraag	52

7	Governance	54
7.1	Vertrouwen in instanties is toegenomen	55
7.2	Samenwerking in de regio is noodzakelijk	56
7.3	Internationale samenwerking belangrijk	57
7.4	Toename geopolitieke spanningen	57
7.5	Schaarste van middelen bij lokale overheden	58
7.6	Steeds meer schaarste aan menskracht	59
7.7	Toenemende samenwerking tussen gemeente en inwoners	60
7.8	Bestuurlijke weerbaarheid	60
7.9	Dienstverlening gemeenten	61
8	Slotbeschouwing	62

1 Inleiding

In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 willen de directie en burgemeesters uit het samenwerkingsverband in het ABG-gebied (bestaande uit de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen) een foto opstellen. Deze foto is onderdeel van het bredere overgangsdossier voor de nieuwe colleges en gemeenteraden. Deze foto geeft een beeld van de uitdagingen en kansen waar de drie gemeenten, individueel en als het hele gebied, de komende jaren mee te maken krijgen. De foto omvat een analyse van landelijke en lokale opgaven gerelateerd aan de situatie, trends en ontwikkelingen in het gebied van de drie gemeenten. Ook de regionale samenwerkingsverbanden van de gemeenten komen hierin aan bod. En de specifieke internationale samenwerking van de gemeente Baarle-Nassau met België, vanwege de enclaves binnen Baarle-Nassau. Voorliggende foto wordt vanuit de ambtelijke organisatie aangeboden aan de nieuwe gemeenteraden als startdocument voor de nieuwe formatie. De ABG-organisatie heeft Het PON & Telos gevraagd om de foto op te stellen.

1.1 Opzet onderzoek

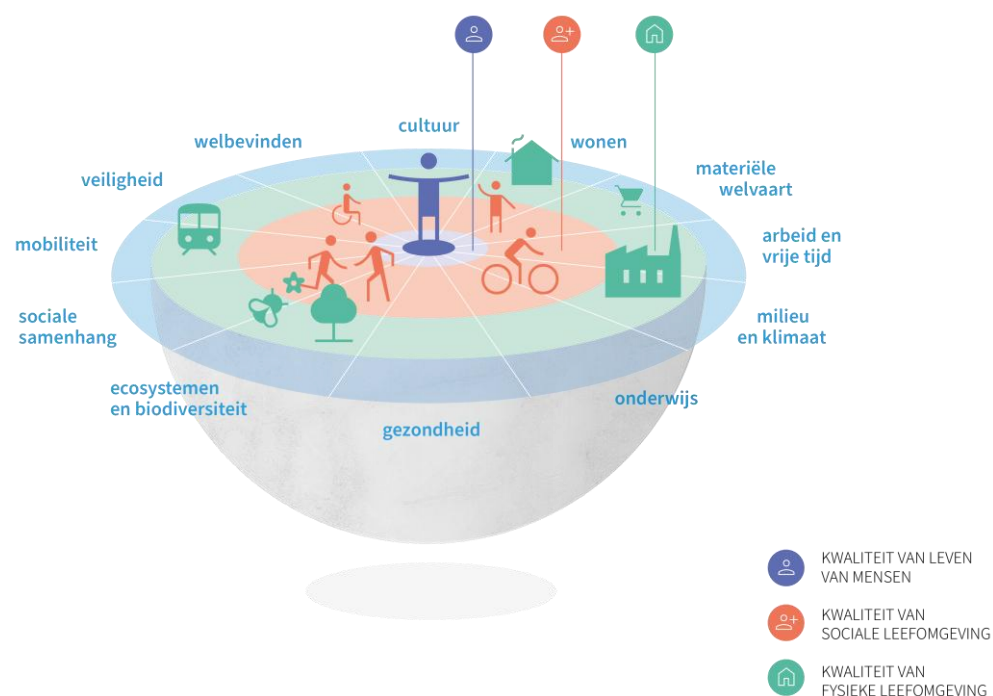
De drie samenwerkende gemeenten hebben voor deze rapportage het concept van Brede Welvaart omarmd. De beleidskeuzen die de komende jaren met nieuwe colleges gemaakt worden, hebben impact op de brede welvaart in het gebied.

Vanuit dit perspectief heeft Het PON & Telos brede welvaartprofielen ontwikkeld voor Nederlandse gemeenten, regio's en provincies. Hierin combineren we data met trends en ontwikkelingen. De brede welvaartprofielen geven op basis van twaalf brede welvaartthema's¹ inzicht in de huidige brede welvaart van het gebied.

Het conceptuele model van Het PON & Telos van brede welvaart heeft als leidraad gediend voor de opbouw van de foto. (zie figuur 1).

Deze opbouw aan de hand van thema's biedt de drie gemeenten overzicht, samenhang en de mogelijkheid om beter te prioriteren en te sturen op de maatschappelijke effecten.

Figuur 1. Brede Welvaartmodel Het PON & Telos

¹ De twaalf thema's die daarvoor in kaart worden gebracht zijn Sociale samenhang, Mobiliteit, Veiligheid, Welbevinden, Wonen, Materiële welvaart, Arbeid en vrije tijd, Milieu en klimaat, Onderwijs, Gezondheid, Ecosystemen en biodiversiteit en Cultuur (zie figuur 1).

Het PON & Telos en brede welvaart

.Waar welvaart zich meestal beperkt tot de mate waarin mensen in hun materiële behoeften kunnen voorzien, gaat brede welvaart over de kwaliteit van leven van mensen. In het hier en nu, maar ook met het oog op elders en later. Hier en nu gaat over de korte termijn: hoe gaat het met de huidige inwoners van het ABG-gebied, hoe is de brede welvaart verdeeld over de kernen en over groepen mensen, en wat zijn de ontwikkelingen de komende jaren? De dimensie 'later' gaat over het oog hebben voor de toekomst: wat betekenen keuzes die nu worden gemaakt voor de generaties die na ons komen? Elders gaat over solidariteit naar anderen. Hoe zorg je ervoor dat de ontwikkelingen in het ABG-gebied niet ten koste gaan, of juist bijdragen, aan de brede welvaart in omliggende gemeenten in de regio, of plekken elders in het land en buiten Nederland.

.De kwaliteit van leven wordt beïnvloed en/of ondersteund door de kwaliteit van de (sociale en fysieke) leefomgeving. Het welzijn van de mens in zijn of haar natuurlijke omgeving staat bij brede welvaart centraal. Dat sluit aan bij de al langer bestaande ideeën over duurzame ontwikkeling en biedt houvast voor samenlevingsontwikkeling.

Aandacht voor verschillen

.Omdat de brede welvaart vaak ongelijk verdeeld is in sociale en geografische zin, proberen we ook altijd aandacht te houden voor specifieke groepen en gebieden. Welke groepen in de samenleving blijven achter als het gaat om kwaliteit van leven, en welke gebieden blijven achter als het gaat om de kwaliteit van de leefomgeving? Het denken in termen van brede welvaart zorgt ervoor het goede gesprek te voeren, waarin we alle aspecten die het leven de moeite waard maken meewegen.

.Het geeft inzicht welke kansen zich voordoen voor synergie tussen thema's, maar ook hoe de oplossing voor het ene vraagstuk mogelijk ten koste gaat van andere (afruilen). Het biedt de brede bril die nodig is om bewuste en scherpe keuzes te kunnen maken. Keuzes die duurzaam zijn en waarin aandacht is voor zowel economische als ecologische en sociale waarden.

Brede welvaart in de beleidspraktijk

.Het PON & Telos legt in projecten vrijwel altijd de link met brede welvaart. Immers, in ons werk is een centrale plek ingericht voor de mens. We vinden het vanzelfsprekend om bij keuzen die door beslissers gemaakt worden, ideeën en ervaringen van betrokkenen, het mensperspectief, mee te nemen. Daarbij vragen we aandacht voor de relatie tussen systeem- en leefwereld en de wijze waarop individuen invloed kunnen uitoefenen op hun eigen leven en leefomgeving.

1.2 Leeswijzer

.We hebben het onderzoek opgebouwd aan de hand van demografische, sociale, ruimtelijke, economische en bestuurlijke ontwikkelingen. De verschillende thema's van brede welvaart komen aan de orde door eerst in te gaan op landelijke of regionale trends, vervolgens in te gaan op de oorzaken en gevolgen daarvan en tenslotte in te zoomen op de situatie in het ABG-gebied en de verschillende gemeenten. De beschreven trends komen voort uit diverse onderzoeken, nota's en toekomstverkenningen. De bronnen zijn steeds in de voetnoot weergegeven. Daarnaast gaan we op basis van gesprekken in op de regionale en internationale samenwerkingsverbanden waarin de gemeenten in het ABG-gebied actief participeren.

2

Demografische trends en ontwikkelingen

2.1 Bevolkingsgroei door migratie

In Nederland groeit de bevolking nog steeds. Het aantal inwoners, dat eind 2025 18,1 miljoen inwoners bedraagt, zal volgens prognoses toenemen tot circa 19 miljoen in 2037. De bevolking groeit vooral door migratie en een stijgende levensverwachting.²

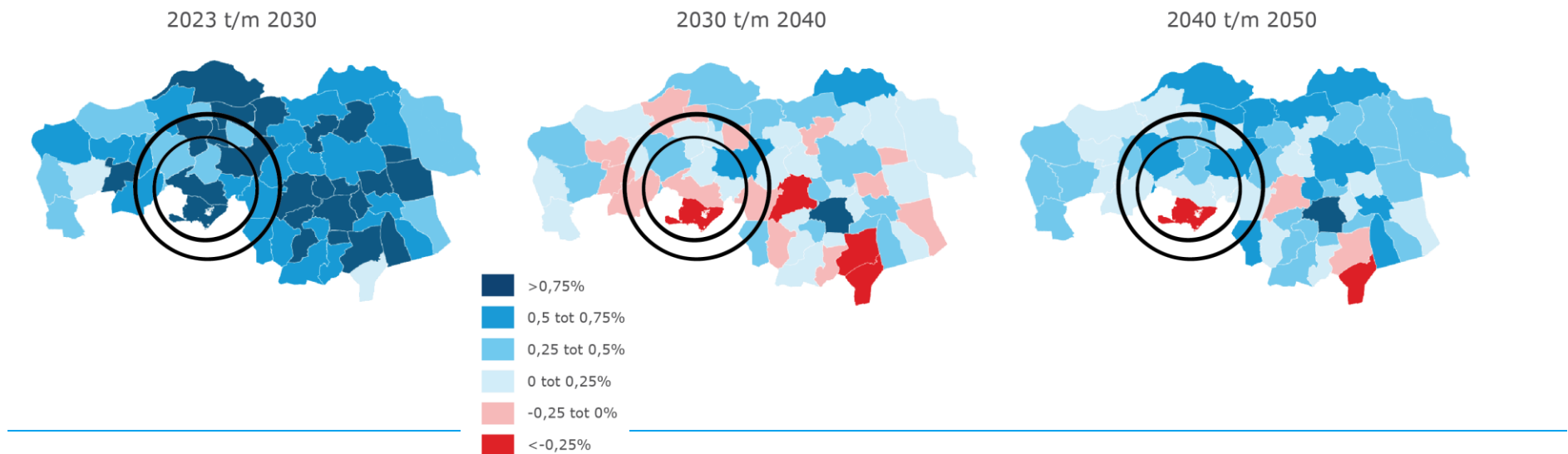
Het migratiesaldo in Nederland is moeilijk te voorspellen omdat de in- en uitstroom van internationale medewerkers (arbeidsmigranten en expats) en vluchtelingen sterk afhankelijk is van internationale economische en geopolitieke factoren. Daarnaast zijn de migratiecijfers vaak incompleet vanwege de beperkte registratie van sommige groepen migranten. Vandaar dat er steeds nieuwe

bevolkingsprognoses verschijnen. Vooralsnog verwacht de provincie Brabant nog tot na 2050 een positief migratiesaldo.³

De groei is niet overal in Brabant gelijk en zal op termijn weer afnemen, wanneer de omvangrijke generatie babyboomers, uit de twintig jaar na de Tweede Wereld oorlog komt te overlijden. Dit kan ertoe leiden dat sommige gemeenten, met name in het landelijk gebied, al vanaf 2030 naar verwachting met bevolkingskrimp te maken krijgen, zie figuur 1.³

In de periode tot 2030 wordt in Baarle-Nassau en Alphen-Chaam nog sterke groei verwacht. In Baarle-Nassau slaat de groei in de periode 2030-2040 naar verwachting om naar bevolkingskrimp. In Alphen-Chaam wordt vanaf 2040 ook lichte krimp verwacht, terwijl in Gilze en Rijen ook in de periode 2040-2050 sprake is van stagnatie van de bevolking of lichte groei.³

Figuur 1
Prognose gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei (of krimp) in de Brabantse gemeenten
Brabant prognose (2023)

² CBS (2025) Kernprognose 2025-2070

³ Provincie Brabant (2023) De bevolkings- en woningbehoefteprognoses Noord-Brabant

2.2 Dubbele vergrijzing

In Nederland is de komende jaren sprake van een dubbele vergrijzing; het aandeel ouderen neemt toe en door de toegenomen levensverwachting worden mensen ook ouder. De economische en maatschappelijke impact van de dubbele vergrijzing is groot. Zo stijgt de druk op de sociale zekerheid, komt er meer druk op de arbeidsmarkt, stijgen de zorgkosten en de behoefte aan zorg, stijgt de vraag naar mantelzorgers en vrijwilligers en is er behoefte aan andere type voorzieningen en vormen van wonen met zorg.⁴

In 2026 is 24,8% van de inwoners in het ABG-gebied 65 jaar of ouder. In 2040 zal dit 29,5% zijn. Het percentage 80-plussers zal van 6,1% in 2026 doorgroeien naar 9,7% in 2040.⁵ Hiermee is de vergrijzing sterker dan de vergrijzing gemiddeld in Brabant. Wel zal de groep fitte pensionado's naar verwachting stijgen.⁶ In figuur 2 is de leeftijdsverdeling voor de drie gemeenten weergegeven.

⁴ Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024) Gematigde groei

⁵ Provincie Brabant (2023) De bevolkings- en woningbehoefteprognoses Noord-Brabant

⁶ De Argumentenfabriek (2025) Denktank Nederland 2040: een toekomstbeeld

Figuur2
Leeftijdverdeling ABG-gebied in 2026 en 2040
Brabant prognose (2023)

2.3 Toename kleine huishoudens

Ook de samenstelling van de bevolking verandert. Huishoudens worden kleiner en met name het aantal eenpersoonshuishoudens neemt sterk toe. Dit komt deels door de vergrijzing. Daarnaast zijn er meer scheidingen en is en is de sociale acceptatie van alleen wonen de laatste jaren sterk toegenomen. Kleinere huishoudens hebben zowel impact op het benodigde aantal woningen, de woonvoorkeuren en de toename van eenzaamheid.

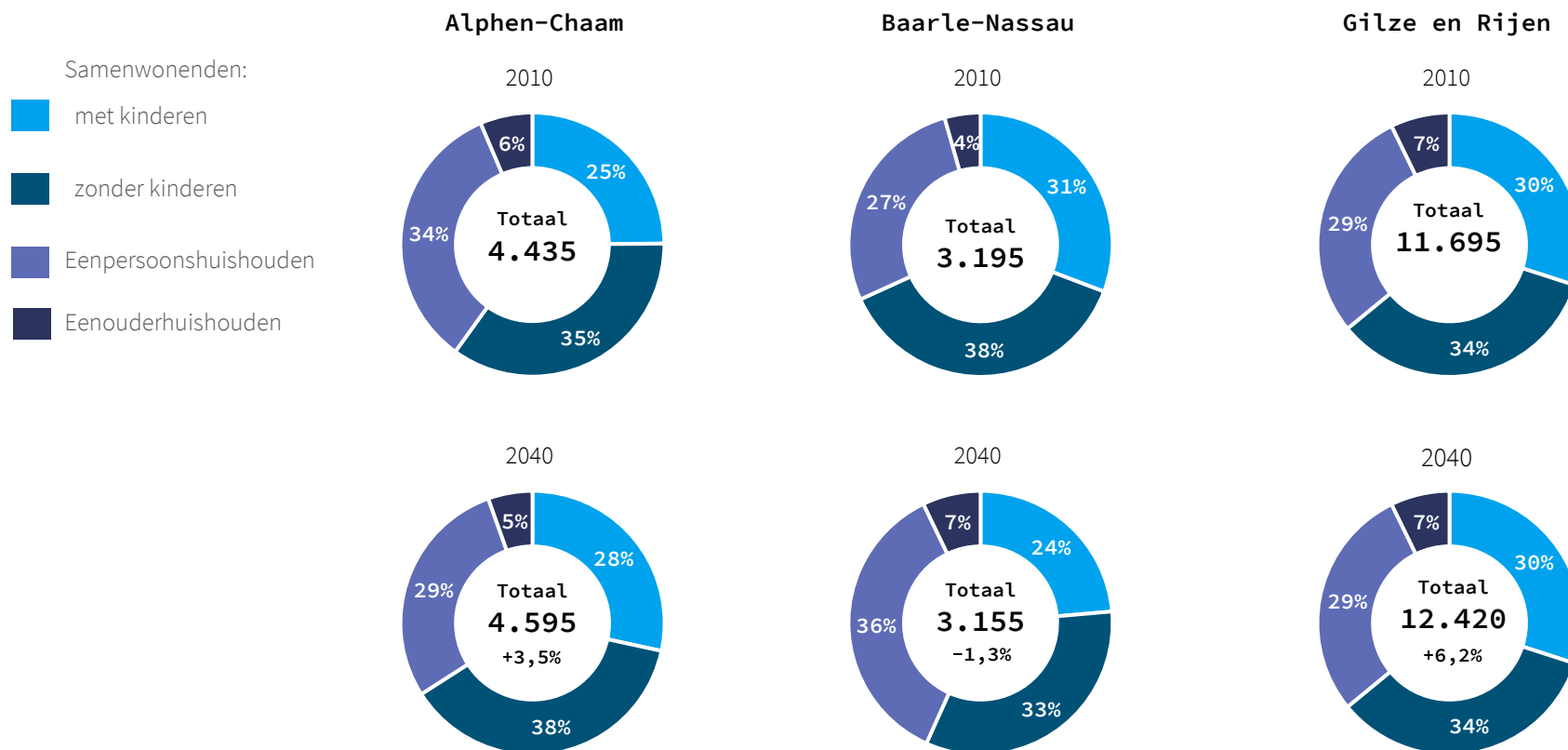
Gevolg daarvan is een stijgende vraag naar meer en andere type woningen, zoals kleinere, flexibele en collectieve woonvormen. Daarnaast is betaalbaarheid een belangrijk issue; bij eenpersoonshuishoudens is immers slechts één inkomen beschikbaar. Waar Nederlandse huishoudens gemiddeld steeds kleiner worden, bestaan huishoudens van statushouders vaker uit grotere gezinnen of groeien zij door gezinshereniging. Deze groep heeft juist behoefte aan grotere woningen.

In Brabant is de verwachting dat het totaal aantal huishoudens groeit met ongeveer 10%. Kijken we naar het ABG-gebied dan zien we dat de verwachting is dat het aantal huishoudens tot 2040 in gemeente Baarle-Nassau daalt met 1.6%, in gemeente Alphen-Chaam stijgt het aantal huishoudens met 3.4%, en in Gilze en Rijen met 6.2%.⁷ Het aantal eenpersoonshuishoudens in Baarle-Nassau zou in 2040 het hoogste zijn met 36% in plaats van 27% in 2010, zie figuur 3.

⁷ PBL/CBS (2022) Regionale Bevolkings-huishoudensprognoses 2022-2050

Figuur 3
 Verandering in huishoudensamenstelling met totaal aantal huishoudens
 CBS (2025)

3 Samenleven

3.1 Levensverwachting stijgt, maar ook toename aantal chronisch zieken

De levensverwachting neemt toe en dit gaat ook gepaard met een langere levensduur in goede ervaren gezondheid. Dat betekent dat de jaren die mensen langer leven ook nog eens gezond ervaren jaren zijn. Ondanks de toename in gezonde levensjaren blijft het verschil tussen de gezonde levensverwachting en levensverwachting 15 tot 20 jaar.

Een hogere gezonde levensverwachting stelt inwoners in staat om tot op hoge leeftijd aan de maatschappij te blijven bijdragen, vrijwilligerswerk te doen en mantelzorg te verlenen.

De levensverwachting is in Nederland met 81,7 jaar hoog te noemen. Dit is 1,1 jaar boven het EU-gemiddelde.⁸ De levensverwachting van inwoners van het ABG-gebied komen overeen met het gemiddelde van Nederland. Iedereen die in 2019 is geboren in Baarle-Nassau behaalt gemiddeld een leeftijd van 81,4. Alphen-Chaam en Gilze en Rijen zitten net boven het gemiddelde met een leeftijd van 81,8 en 81,9.⁹ Met het stijgen van de levensverwachting zal ook de leeftijd waarop ouderen zodanig beperkt worden dat ze zorg nodig hebben, toenemen.

Een gezonde levensverwachting is het aantal jaar dat inwoners leven in goed ervaren gezondheid en zonder lichamelijke beperkingen. In Nederland leven inwoners gemiddeld 66,9 jaar in goed ervaren gezondheid en 71,4 jaar zonder lichamelijke beperkingen. In Gilze en Rijen komt het gemiddelde van goed ervaren gezondheid exact overeen met het landelijk gemiddelde en leven inwoners zonder

lichamelijke beperkingen tot een leeftijd van 72,4. Alphen-Chaam zit boven het gemiddelde, waar inwoners hun gezondheid minder goed ervaren op een leeftijd van 70,3 en lichamelijke beperkingen krijgen op een leeftijd van 74,5. Voor Baarle-Nassau leven inwoners 65,4 jaar in goed ervaren gezondheid en 72,2 jaar zonder lichamelijke beperkingen.¹⁰

Een gezonde levensverwachting is afhankelijk van verschillende factoren zoals persoonlijke eigenschappen (leeftijd, geslacht, erfelijkheid e.d.), leefstijl, sociale netwerken en de omgeving waarin we leven.⁸ De gezonde levensverwachting is dan ook niet voor iedereen gelijk en verschilt tussen groepen. Zo zien we in Nederland steeds grotere gezondheidsverschillen tussen groepen met hoge en lage inkomens en tussen praktijkgericht en theoretisch opgeleide groepen mensen.¹¹

Ondanks de toename in levensverwachting stijgt ook het aantal inwoners met chronische aandoeningen. Door de vergrijzing zijn er meer inwoners met ouderdomsziekten (o.a. artrose, dementie, gevolgen van valincidenten) en steeds meer mensen hebben meerdere ziektes tegelijkertijd. In Alphen-Chaam heeft 31,9% van de inwoners een of meer langdurige aandoeningen. Voor Baarle-Nassau is dat 34,8% en voor Gilze en Rijen is dat 35,4%. In het ABG-gebied als geheel heeft een derde van de bewoners te maken met chronische ziekten. Dit betreft vooral ouderen. Vooral de groep inwoners (met name ouderen) met drie of meer aandoeningen stijgt hard.¹² Daarnaast stijgt het aantal dementerenden in Nederland ook hard. In 2023 is 2,0% van de inwoners van Alphen-Chaam dementerend. Voor Baarle-Nassau en Gilze en Rijen is dat 2,4% respectievelijk

⁸ RIVM (2024) [Kiezen voor een gezonde toekomst: Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2024](#)

⁹ RIVM (2022) [Levensverwachting op de leeftijd 0 en 65 jaar, 1996-2022](#)

¹⁰ RIVM (2022) [Gezonde levensverwachting; regio, 2017-2020](#)

¹¹ Volksgezondheid informatie (2025) [Gezonde levensverwachting.](#)

¹² Volksgezondheid informatie (2024) [Chronische aandoeningen en Multi morbiditeit](#)

2,0% van de inwoners. Voor alle drie de gemeenten zal naar verwachting dit aantal verdubbelen in 2050..¹³

3.2 Mentale gezondheid staat onder druk

De mentale gezondheid van mensen in Nederland staat onder druk..¹⁴ Het aantal mensen met stress, burn-out- en prestatie gerelateerde klachten neemt toe. Vier op de tien inwoners hebben last van angst- of depressiegevoelens en een op de vier volwassenen heeft een psychische aandoening. Ook het aantal jongeren met deze klachten stijgt sterk, vooral als gevolg van sociale media en maatschappelijke onzekerheid. Dit terwijl de wachttijden voor basis en specialistische GGZ zorg toenemen. Voor basis zorg is de gemiddelde wachttijd 14 weken terwijl deze voor specialistische zorg 20 weken is.

Daarnaast is de verwachting dat de mentale gezondheid onder ouderen in de toekomst minder goed zal zijn. De verwachting is namelijk dat zaken die een negatieve invloed hebben op de mentale gezondheid, zoals eenzaamheid, het verlenen van mantelzorg en financiële bestaansonzekerheid in de toekomst vaker voor gaan komen..¹⁵

Zo is het aantal mensen dat een hoge mate van stress ervaart in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau gestegen, van 12,0% in 2020 tot 16,0% in 2024. Het percentage inwoners dat stress ervaart in de gemeente Gilze en Rijen ligt iets hoger 18,2% (15,3% in 2020). Alle drie de gemeenten zitten onder het landelijk gemiddelde van

20,5%. Het aantal inwoners dat zich sterk eenzaam voelt is ook gestegen. In Baarle-Nassau en Gilze en Rijen is het van 7,5% in 2012 naar 12,6% in 2024 gestegen. In Alphen-Chaam zijn er iets minder mensen die zich eenzaam voelen. Daar is een stijging van 5,8% naar 10,2% te zien. In het ABG-gebied neemt de eenzaamheid bij inwoners dus toe en inwoners in het ABG-gebied ervaren minder last van stressgevoelens dan gemiddeld in Nederland. Ongeveer 43% van de inwoners van het ABG-gebied ervaart angst of depressie gevoelens.

Er zijn ook aspecten die juist een positieve invloed hebben op de mentale gezondheid, zoals sociale cohesie in de buurt, het actief onderdeel zijn van de samenleving en een goede relatie met vrienden/familie of mensen in de buurt..¹⁶ Inwoners uit het ABG-gebied geven de sociale cohesie een rapportcijfer van 6.4. Dit rapportcijfers is voor de gemeenten Alphen-Chaam en Baarle-Nassau samen met inwoners uit Breda en voor Gilze-Rijen is dit samen met inwoners uit Waalwijk, Dongen en Loon op Zand. Daarnaast heeft 70.4% van inwoners minstens 1 keer per week contact met vrienden of familie.

3.3 Leefstijl steeds meer onder de aandacht

Een gezonde leefstijl draagt in belangrijke mate bij aan een betere gezondheid. De helft van het aantal chronisch zieken in Nederland is het gevolg van een ongezonde leefstijl, zoals ongezonde voeding, weinig bewegen en gebruik van drugs, alcohol of roken. Er zijn veel prikkels en verleidingen die ongezonde keuzes maken in de hand werken..¹⁷ Uit onderzoek blijkt dat inwoners zelf niet in staat zijn

¹³ Alzheimer Nederland (2023). Mensen met dementie per gemeente.

¹⁴ RIVM (2024) Kiezen voor een gezonde toekomst: Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2024

¹⁵ RIVM (2024) Gezonde generaties 2050

¹⁶ Het PON & Telos (2025) Brabantse monitor brede welvaart 2024

¹⁷ Trimbos instituut (2024) Experts roepen op urgentie voor ambitieus preventiebeleid

om zoveel verleidingen te weerstaan. Het verminderen van verleidingen als de aanwezigheid en verkoop van ziekmakende diensten en producten in de leefomgeving, is dan ook een krachtig preventiemiddel. Denk hierbij aan de beschikbaarheid van snackbars, fastfood, vapes en alcohol, en fastfood in de nabije omgeving van bijvoorbeeld scholen. In de gemeente Gilze en Rijen zijn 21 ongezonde voedingslocaties (zoals pannenkoekenrestaurants, fastfood of grillrooms). Ongeveer de helft hiervan zijn fastfood restaurants. Alphen-Chaam en Baarle-Nassau hebben er minder met respectievelijk 10 en 6 locaties.

De Nederlandse overheid, zorgverzekeraars en gemeenten zetten steeds meer in op gezondheidspreventie. Zo zijn er naast het nationaal preventieakkoord diverse vitaliteitsprogramma's (zoals jongeren op gezond gewicht; JOGG-aanpak) en gemeentelijke initiatieven voor gezonde wijken en scholen. Hierin is niet alleen meer aandacht voor een gezonde leefstijl ook de mentale aspecten van gezondheid worden steeds meer herkend en belicht. Hiernaast is in zorgakkoorden (als GALA/IZA en AZWA) een beweging in gang gezet: 'van zorg en ziekte naar gezondheid en preventie en welzijn'.

In de landelijke nota gezondheidsbeleid 2025-2028 staan een aantal prioriteiten voorop, zoals het versterken van de vaccinatiegraad, mentale veerkracht versterken en het tegengaan van overgewicht. Op basis van de nota gaan gemeenten, GGD-en, regionale en lokale partners aan de slag om gemeentelijk gezondheidsbeleid verder uit te werken en vast te stellen. De Wet publieke gezondheid (Wpg) schrijft voor dat gemeenten dit binnen 2 jaar na het uitkomen van de landelijke nota moeten doen..¹⁸

Cijfers laten zien dat minder dan de helft van de Nederlanders voldoet aan de Richtlijn goede voeding en de Beweegrichtlijn. Ook in het ABG-gebied voldoet maar 44% van de inwoners aan de Beweegrichtlijnen. Obesitas en suikerziekte zijn explosief gegroeid als gevolg van steeds meer ongezond eten en beweegarmoede en zullen naar verwachting de komende 25 jaar nog sterk toenemen. In Gilze en Rijen hebben 18,4% van de inwoners ernstig overgewicht of obesitas. In Baarle-Nassau en Alphen-Chaam is dit iets lager met 17,3% respectievelijk 15,0%. Overgewicht neemt het sterkst toe bij de jongere generaties en begint ook op steeds jongere leeftijd. Jongeren zijn ook minder gaan bewegen en sporten..¹⁹ Het aantal rokers daalt, maar blijft vooral onder jongeren hoog, mede door het vaperen. In 2020 rookte 19,5% inwoners in het ABG-gebied. In 2024 is dit 14,0%.

Het nieuwe bestuur staat voor de uitdagende opgave om een integrale uitvoeringsagenda voor gezondheid in 2027 en 2028 vast te stellen. Cruciaal onderdeel hiervan is de financiële transitie, aangezien de landelijke GALA-financiering na 2026 stopt en vervangen wordt door middelen vanuit het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA). Omvang en verdeling van deze middelen zijn nog niet bekend. De verwachting is dat deze niet toereikend zullen zijn voor alle preventieve taken van de gemeente. Dit vereist vanaf 2027 scherpe politieke keuzes over welke preventieve programma's voortaan met eigen gemeentelijke middelen bekostigd gaan worden en structureel verankerd worden in de gemeentelijke begroting..²⁰ Het Hoofdlijnen Akkoord Ouderen is verbonden aan de AZWA.

¹⁸ Rijksoverheid (2025) Langer leven in goede gezondheid

¹⁹ RIVM (2024) Kiezen voor een gezonde toekomst: Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2024

²⁰ Rijksoverheid (2025) Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA)

3.4 Druk op de gezondheidszorg neemt toe, inzet gemeenschapskracht steeds belangrijker

De vraag naar zorg en daarmee ook de zorgkosten nemen vanwege de dubbele vergrijzing en de technologische ontwikkelingen naar verwachting alleen maar toe de komende jaren. Deze toename geeft een hogere druk op zorgorganisaties (zoals huisartsen, ziekenhuizen, thuiszorg, intramurale zorg, psychische zorg), terwijl in verschillende zorgfuncties nu al sprake is van personeelstekorten. Ongeveer 44% van de zorgmedewerkers ervaart nu de werkdruk al als te hoog.

Mensen met een lichte, en in toenemende mate ook met een zwaardere zorgvraag, zullen zelfstandig (moeten) blijven wonen en niet meer naar een verpleeghuis gaan. In het Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg wordt meer ingezet op het stimuleren van veerkracht bij ouderen en het versterken van zorgzame buurten.²¹ Gemeenten zijn hierbij ook aan zet en kunnen een goede basisinfrastructuur ter bevordering van de kwaliteit van leven in de buurt realiseren. Denk hierbij aan een buurtcentrum, multifunctionele accommodatie (MFA), een gezondheidscentrum en bibliotheek.²² Maar ook aan de inzet van buurtzorg, dorpsondersteuners en zorgcoöperaties die allerlei zorg- en welzijnstaken op zich nemen. Voor de basisinfrastructuur zijn niet alleen gemeenten aan zet, maar zijn gemeenschapskracht en vrijwilligers noodzakelijk. Uit de Brabantse Monitor Brede Welvaart blijkt dat mensen zich vaker gezamenlijk inzetten voor de verbetering van hun fysieke en sociale leefomgeving als mensen zich meer betrokken voelen bij hun buurt, de lokale gemeenschap en hun

medebewoners.²³ Sociale cohesie in de buurt is dan ook essentieel voor het realiseren van zorgzame buurten.

Tegelijkertijd zal het aantal mensen dat mantelzorg nodig heeft als gevolg van personeelstekorten, het langer zelfstandig wonen en de vergrijzing, flink stijgen ten opzichte van het aantal mensen dat die zorg kan geven. De knelpunten die daardoor ontstaan worden versterkt doordat mensen vaker mantelzorg of vrijwilligerswerk moeten combineren met werk.²⁴ Sinds 2012 is in het ABG-gebied het aantal mensen die mantelzorg verlenen gestegen van 13,3% naar 15,6% in 2024. Het aantal inwoners dat vrijwilligerswerk doet is in alle gemeentes gedaald. In Gilze en Rijen is de grootse daling te zien van 31,7% in 2016 naar 23,9% in 2024. In Alphen-Chaam en Baarle-Nassau is het percentage in 8 jaar gedaald met 4,6% respectievelijk 6%.²⁵

Een langetermijnvisie op participatie vraagt om scherpe keuzes omdat investeren in de ene vorm van maatschappelijke participatie ten koste kan gaan van de andere. Denk bijvoorbeeld aan het versterken van arbeidsparticipatie. Wie betaald werkt heeft immers minder tijd voor mantelzorg, vrijwilligerswerk of zorg voor de kinderen.

3.5 Hervorming van de jeugdhulp vraagt om scherpe keuzes

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor alle vormen van jeugdhulp. De taken van de gemeente staan omschreven in de jeugdwet. Belangrijk uitgangspunt van de Jeugdwet is gebruik te maken van de eigen kracht van jongeren, ouders en hun

²¹ Ministerie van VWS (2025) [Samen voor kwaliteit van bestaan: Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg 2025-2028](#)

²² De Argumentenfabriek (2025) [Denktank Nederland 2040: een toekomstbeeld](#)

²³ Het PON & Telos (2025) [Brabantse monitor brede welvaart 2024](#)

²⁴ RIVM (2021) [Werkende mantelzorgers van ouderen](#)

²⁵ RIVM (2025) [Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen](#)

sociale netwerk. Doel van de jeugdwet is dat jongeren de regie blijven houden over hun leven en samen met hun eigen omgeving en professionele hulpverleners naar oplossingen zoeken.²⁶ Om de jeugdzorg te verbeteren en financieel gezond te maken is een omvangrijk pakket afspraken vastgelegd in de landelijke Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028.²⁷ Daarnaast is per 1 januari 2026 de jeugdwet aangepast. Deze wetswijziging heeft vooral gevolgen voor de manier waarop gemeenten hun werk organiseren, zoals meer samenwerking tussen gemeenten bij de inkoop van specialistische zorg voor kinderen en gezinnen.²⁶ Tenslotte zal de reikwijdte van de jeugdzorg verder worden begrensd.²⁸

Het OOGO (Op Overeenstemming Gericht Overleg) is een wettelijk verplichte samenwerking tussen gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs (primair onderwijs, voortgezet onderwijs en mbo). Doel van het OOGO is om jeugdhulp en ondersteuning op school met elkaar te verbinden, zodat kinderen die extra zorg nodig hebben, een dekkend en samenhangend aanbod krijgen. De gemeente is verplicht het jeugdplan af stemmen met het OOGO en voert dit uit in de Lokale Educatieve Agenda.

3.6 Kwaliteit van het onderwijs gaat achteruit

Onderwijs bevordert gelijke kansen, zorgt voor ontplooiing en draagt bij aan het ontwikkelen van kennis en vaardigheden. Het creëert betere kansen op de arbeidsmarkt en bevordert daarmee bestaanszekerheid van mensen. Naast een educatieve taak, heeft onderwijs ook veel secundaire effecten. Denk aan een positieve bijdrage aan sociale interactie en het bevorderen van

omgevingsbewustzijn. Deze aspecten dragen bij aan de kwaliteit van leven en samenleven. Om deze functies te kunnen vervullen, moet onderwijs breed toegankelijk zijn en aansluiten op maatschappelijke behoeften.

De kwaliteit van het onderwijs in Nederland is al ruime tijd aan het dalen. De onderwijsinspectie constateert als toezichthouder op het onderwijs dat de kwaliteit van het basis- en voortgezet onderwijs in bijna 20% van de scholen onvoldoende is.²⁹ Er is met name een achteruitgang te zien in basisvaardigheden als lezen en rekenen. Het tekort aan leraren en de naweeën van de coronapandemie dragen hier sterk aan bij. De verschillen tussen scholen zijn groot, dit versterkt de onderwijsongelijkheid in Nederland.

De inspectie kijkt naast vaardigheden als rekenen en taal ook naar burgerschapsonderwijs. Huidige ontwikkelingen in de samenleving zoals polarisatie, intolerantie, verharding en verdiepende sociale scheidslijnen vragen om andere competenties. Scholen moeten ervoor zorgen dat kinderen en jongeren sociale en maatschappelijke competenties ontwikkelen die nodig zijn om met deze ontwikkelingen om te gaan. Veel scholen hebben hier echter moeite mee.

Voor het ABG-gebied zijn vooral de kwaliteit van het onderwijs op basisscholen van belang. Van de jongeren tussen de 12 en 23 jaar verlaat in 2023 gemiddeld 1,7% voortijdig het onderwijs zonder een startkwalificatie te halen, in 2014 was dit 1,0%. Het aantal inwoners zonder startkwalificatie neemt af. Het aantal mensen in de gemeente die geen startkwalificatie hebben behaald is voor Alphen-Chaam gedaald van 26,6% in 2014 naar 21,1% in 2022. Voor Gilze en Rijen is dit aandeel

²⁶ Rijksoverheid (2024) [Jeugdhulp bij gemeenten](#)

²⁷ Rijksoverheid (2023) [Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028](#)

²⁸ <https://www.internetconsultatie.nl/reikwijdtejeugdwet/bl>

²⁹ Inspectie van het onderwijs (2025) [De staat van het onderwijs 2025 -kwaliteit van het onderwijs](#)

gedaald van 30,2% naar 26,7% en voor Baarle-Nassau is het gelijk gebleven met 23,5% sinds 2014.

3.7 Toenemende vraag naar kinderopvang

Gemeenten hebben een wettelijke regierol en handhavingsplicht op basis van de Wet kinderopvang. Zij moeten zorgen voor de registratie van opvanglocaties in het Landelijke Register Kinderopvang en toezien op de kwaliteit en veiligheid van kinderopvanglocaties en gastouders door de GGD. Ook zijn gemeenten verplicht om kinderopvang met Voorschoolse Educatie (VVE) aan te bieden aan peuters met een risico op een ontwikkelingsachterstand om gelijke kansen te bevorderen. In het kader van inburgering wordt kinderopvang gezien als een cruciale randvoorwaarde, maar de gemeente is hiertoe niet verplicht.

Kinderopvang maakt het mogelijk dat ouders, met name moeders, (meer uren) kunnen werken. Het ondersteunt ouders bij de combinatie van zorg en werk.³⁰ Kinderopvang kan ook bijdragen aan de cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen. Professionele pedagogisch medewerkers bieden spel, begeleiding en interactie waardoor kinderen vaardigheden leren zoals taal, samenwerken en zelfstandigheid.³¹

De vraag naar kinderopvang stijgt doordat meer ouders willen of moeten werken.³² In 2023 maakten 72% van de 0- tot en met 3-jarigen in Nederland gebruik van kinderopvang, terwijl dit in 2013 maar 43% was. Landelijke prognoses laten zien dat de vraag naar kinderopvang de komende jaren nog meer zal

toenemen. Op dit moment zijn de wachtlijsten lang, bijna een kwart van de ouders moest in 2023 meer dan 3 maanden wachten.³³ De lange wachtlijsten hebben meerdere oorzaken, een van de belangrijkste is personeelstekorten en een stijgende vraag. Daarnaast zijn er strengere eisen (zoals de verhouding medewerkers en kinderen) waardoor er meer medewerkers per groep nodig zijn, wat de druk op personeel vergroot.³⁴

In Baarle-Nassau maken momenteel al veel kinderen gebruik van de kinderopvang in België. Deze is goedkoper en meer afgestemd op de wensen van ouders, zoals het verschil tussen betalen voor werkelijke uren of betalen voor een vast aantal uren per dag. Daarom is waarschijnlijk de gemiddelde uurprijs voor kinderopvang in Baarle-Nassau het laagst in Nederland met € 6,90 per uur.³⁵ In Alphen-Chaam betaal je € 9,33 per uur en in Gilze en Rijen € 9,00 per uur. De buitenschoolse opvang is in het ABG-gebied wat duurder in vergelijking met de rest van Nederland. Baarle-Nassau heeft binnen het ABG-gebied de laagste uurprijs, namelijk € 7,97. In Gilze en Rijen betaal je € 8,10 per uur en in Alphen-Chaam is de buitenschoolse opvang iets duurder met € 8,87 per uur.

3.8 Invloed technologische ontwikkeling op sociale cohesie

Digitalisering vervlecht onze levens steeds vaker, dat biedt kansen voor verbondenheid, maar versterkt ook ongelijkheid en individualisering.³⁶ We zijn digitaal meer verbonden dan ooit, maar dat vertaalt zich niet automatisch in

³⁰ SCP (2023) Ouders en kinderopvang: perspectieven op 'zinvolle' participatie

³¹ Universiteit Utrecht (2023) Effecten van kinderopvang op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen

³² SCP (2023) Ouders en kinderopvang: perspectieven op 'zinvolle' participatie

³³ Ministerie van SZW (2025) Wachttijdenonderzoek kinderopvang.

³⁴ Kinderopvangraad (2024) Kinderopvang: een springplank naar een betere toekomst

³⁵ Nationalevacaturebank.nl (2025) Kinderopvangonderzoek

³⁶ SCP (2025) Digitaal vervlochten, maar ook verbonden?

sterkere sociale verbanden. Zo zijn sociale media, AI-tools en digitale diensten steeds normaler in werk, onderwijs, sociale contacten en dienstverlening.

Inwoners verbinden zich vaker digitaal en flexibeler en minder via traditionele, fysieke gemeenschappen (in de buurt of in een vereniging). Dit biedt nieuwe kansen voor sociale interactie, maar kan ook leiden tot sociale afstand en polarisatie. In het verleden waren relaties sterk gekoppeld aan plaats en instituties zoals de buurt, kerk, sportclub en school. Hierdoor kwam je automatisch in contact met mensen die anders waren (leeftijd, opleiding, politieke voorkeur). Relaties waren vaak duurzamer en langduriger. Nu zijn netwerken vaker keuze gedreven, je kiest zelf wie je volgt of spreekt. Dit past bij de bredere trend van individualisering. Inwoners ervaren vaak meer vrijheid en regie over hun sociale leven. Dit kan echter ook leiden tot een afname van de sociale cohesie in de buurt. Je ontmoet namelijk minder makkelijk mensen die je niet zelf uitkiest en gaat daarmee bepaalde verschillen en conflicten uit de weg. Zogenoemde bruggen tussen sociale groepen worden hiermee minder makkelijk gemaakt. Als ongelijkheden groter worden en mensen minder echte, fysieke sociale banden hebben, kan dat de samenhang in de samenleving ondermijnen.

In het ABG-gebied is dezelfde daling in sociale contacten te zien. In 2012 had 75,3% van de inwoners van de drie gemeenten minstens een keer per week contact met vrienden of familie. In 2024 is dit gedaald naar 70,6%. Dit is iets lager dan het landelijk gemiddelde van 72,0%. Daarnaast geeft 81,5% van de inwoners aan tevreden te zijn met hun sociale leven. Dit is iets hoger dan het Nederlandse gemiddelde van 79,8%.

Daarnaast zijn digitale contacten vaak vluchtiger, minder verplichtend, wat kan leiden tot minder onderlinge verantwoordelijkheid en uiteindelijk ook een lagere bereidheid om bij te dragen aan het collectief.³⁷ Algoritmes zorgen ervoor dat je vooral gelijkgestemden ziet, waardoor je nog meer in je eigen mening wordt ondersteund en minder vaak met andere perspectieven in aanraking komt. Digitale platforms kunnen verharding van meningen versterken. Als laatste spreekt het SCP over minder sociale remmen in de digitale verbondenheid.

Technologische ontwikkelingen hebben ook positieve gevolgen. Het biedt nieuwe vormen van verbondenheid en samenwerking via digitale netwerken en efficiëntere communicatie, dienstverlening en participatie (ook met overheid en bedrijven).

3.9 Toenemende verschillen tussen mensen en kansenongelijkheid

Nederland wordt gekenmerkt door talloze scheidslijnen: tussen arm en rijk, tussen gezond en ongezond, tussen klassen, wijken, scholen en opleidingsniveaus.³⁸ Ongelijkheid is breder dan alleen inkomen, maar gaat ook om opleiding, cultuur, gezondheid en netwerken. Naast opleiding, beroep, inkomen en financieel vermogen (economisch kapitaal) hangt iemands positie in de maatschappij ook af van 'wie je kent' (sociaal kapitaal), 'waar je bij past' (cultureel kapitaal) en 'wie je bent' (persoonlijk kapitaal: gezondheid en aantrekkelijkheid). Uit onderzoek van het SCP blijkt dat één op de zes Nederlanders (16,3%) achterstanden heeft op deze vier terreinen.³⁹

³⁷ SCP (2025) [Digitaal vervlochten, maar ook verbonden?](#)

³⁸ De Argumentenfabriek (2025) [Denktank Nederland 2040: een toekomstbeeld](#)

³⁹ SCP (2023) [Aanzienlijke verschillen tussen sociale klassen in Nederland](#)

Onderzoek laat zien dat de kloof tussen groepen inwoners die wel en niet meekomen groter wordt. Er zijn mensen die het tempo van de snel veranderende samenleving kunnen bijbenen en profiteren van nieuwe mogelijkheden om de kwaliteit van hun eigen leven te verbeteren. Maar er zijn ook mensen die niet meekomen en die het gevoel hebben steeds minder grip te hebben op hun eigen leven..⁴⁰

Uit de Brabantse monitor Brede Welvaart blijkt dat inwoners die minder grip ervaren in het leven, vaak ook minder tevreden zijn met hun kwaliteit van leven. Mensen die te maken hebben met (mentale) gezondheidsproblemen, armoede of moeite hebben met rondkomen, zijn vaker sociaal uitgesloten en voelen zich vaker (sterk) eenzaam. Zo voelt 23% van de mensen met een (langdurig) laag inkomen in Nederland zich sterk eenzaam, tegenover 10% van de mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Een goede mentale gezondheid zorgt ervoor dat mensen voldoende in staat zijn om contact te leggen met anderen (mensen in de buurt) en dit contact te onderhouden..⁴¹

Kansenongelijkheid kan de sociale samenhang ondermijnen. Groepen die structureel achterblijven kunnen minder vertrouwen in de samenleving en in instituten ontwikkelen, wat kan leiden tot polarisatie en spanningen tussen inwoners en tot afnemende betrokkenheid bij de lokale gemeenschap. Dit vraagt om concrete opgaven op het gebied van bestaanszekerheid, leefbaarheid, zorg onderwijs en maatschappelijke samenhang en blijvende aandacht voor preventie, participatie en verbinding..⁴¹

3.10 De samenleving individualiseert

De samenleving individualiseert steeds meer in Nederland, waarbij inwoners als afzonderlijke individuen functioneren in plaats van als leden van hechte sociale groepen of gemeenschappen. Individualisering betekent vaak dat mensen meer (keuze)vrijheid hebben, maar het kan ook leiden tot een grotere afstand tot andere mensen, minder spontane sociale contacten, en een gevoel van isolement..⁴² Het vertrouwen in andere mensen nam de afgelopen 10 jaar gestaag toe. In 2014 had 56,4% van de inwoners van het ABG-gebied vertrouwen in de medemens. In 2023 is dit in alle drie de gemeenten gestegen naar 64,8%. Vertrouwen in de medemens is van belang voor het aangaan van sociale relaties, voor gevoelens van veiligheid, de sociale cohesie.

De trend van individualisering in de maatschappij heeft ook een grote impact op het verenigingsleven. Zo kiezen mensen steeds vaker voor sport- en beweegvormen die ze zelfstandig kunnen inplannen, zoals fitness, yoga, hardlopen en zwemmen. We sporten vaker alleen of in een informele of commerciële setting..⁴³ Bij het ABG-gebied verliest het sporten in verenigings- en competitieverband marktaandeel. Tegelijkertijd hebben verenigingen steeds meer moeite om voldoende vrijwilligers aan zich te binden. Individualisering ondermijnt de verbindende sociale functie van sport..⁴⁴ De gamificatie en digitalisering van sportapplicaties versterken het proces van individualisering van het sporten en bewegen. Deze trend zien we grotendeels terug in het ABG-gebied. Zo zien we bij

⁴⁰ Het PON & Telos (2025) [Brabantse monitor brede welvaart 2024](#)

⁴¹ Nederlands Jeugdinstituut (2026) [Gevolgen van kansenongelijkheid](#)

⁴² Nederlands Jeugdinstituut (2026) [Invloed van maatschappelijke trends](#)

⁴³ SBB (2022) [Gepersonaliseerde sport](#)

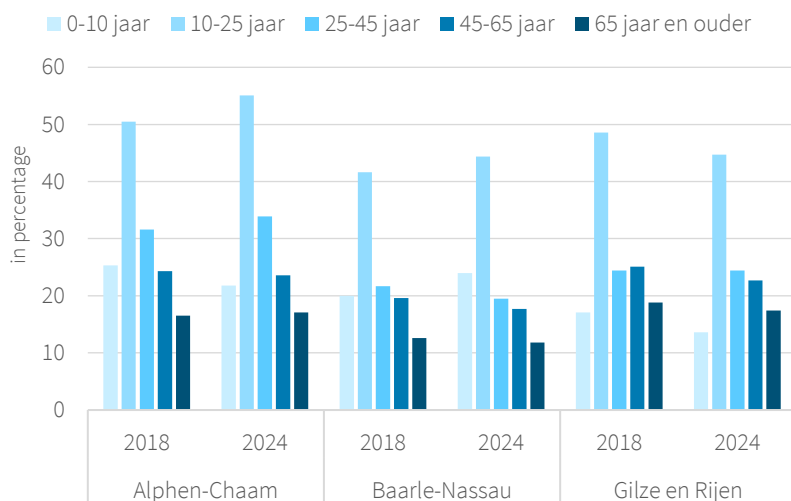
⁴⁴ Mulier Instituut (2024) [Het sportende individu](#)

de meeste leeftijdsgroepen een daling in het percentage inwoners die lid zijn van een sportvereniging, zie figuur 4.

Figuur 4

Percentage sportbondleden verdeeld over leeftijdsgroepen

NOC*NSF 2025

3.11 Stijging armoede, na vijf jaar daling

Na een jarenlange daling neemt de armoede in Nederland sinds 2023 weer toe. Bijna de helft van de arme inwoners heeft een baan of een eigen onderneming en inwoners in armoede komen meer geld te kort dan een jaar eerder. De stijging van de armoede heeft onder andere te maken met het wegvallen van de energie-maatregelen in 2024. Een kwart van de armen is langdurig arm (> 3 jaar).

De Gini-Coëfficiënt van het inkomen in het ABG-gebied is tussen 2018 en 2022 gedaald van 0,26 naar 0,24. Dit betekent dat er minder grote verschillen zitten in wat inwoners verdienen. De Gini-Coëfficiënt van het vermogen ligt een stuk hoger. Ondanks een daling van 0,66 naar 0,61, geeft het toch aan dat er nog grote mate van ongelijkheid is.

In Baarle-Nassau en Gilze en Rijen is het besteedbaar inkomen van huishoudens gestegen van € 40.700 in 2014 naar € 56.600 in 2023. In Alphen-Chaam ligt het besteedbaar inkomen iets hoger. Daar is een stijging van € 46.800 in 2014 naar

€ 65.800 in 2023 te zien. Het aantal mensen dat zelf aangeeft moeite te hebben met rondkomen in Alphen-Chaam is gedaald van 16,1% in 2012 naar 11,6% in 2022. In Baarle-Nassau en Gilze en Rijen is dit redelijk gelijk gebleven met respectievelijk 14,0% en 16,0% in 2022. Gilze en Rijen heeft het grootste aandeel inwoners die een bijstandsuitkering krijgen, in 2024 was dit 2,5% van de inwoners. Alphen-Chaam zit daar onder met 1,2%. Beide gemeenten laten weinig verandering in de tijd zien. In gemeente Baarle-Nassau is het aantal uitkeringen wel gedaald sinds 2014, van 1,8% naar 1,4% in 2024.

Bij (bijna-)armen is er vaak een stapeling van andere problemen. Mensen die arm of bijna-arm zijn, geven aan een minder goede gezondheid en een ongezondere leefstijl te hebben. Ze bewegen minder, roken meer en zijn vaker te zwaar dan

mensen met meer inkomen of een voldoende vermogensbuffer. Ook doen (bijna) arme mensen minder mee in de samenleving: ze zijn minder vaak actief in een vereniging, doen minder vaak vrijwilligerswerk en voelen zich vaker eenzaam..⁴⁵

3.12 Weerbaarheid inwoners steeds meer nodig

Het omgaan met veranderingen is voor veel mensen niet makkelijk. Het goed kunnen omgaan met teleurstellingen of tegenvallers heeft te maken met de mate waarin mensen regie ervaren over het eigen leven.

In Baarle-Nassau en in Gilze en Rijen is te zien dat het aantal inwoners dat regie over hun eigen leven ervaart is gedaald. In 2016 was dit voor Baarle-Nassau 88,3% en acht jaar later is dit gedaald naar 84,6%. In Gilze en Rijen is dezelfde trend te zien waar het aandeel daalde van 91,6% naar 86,3%. Alphen-Chaam is wel stabiel gebleven met een percentage van 90,6%. In het ABG-gebied scoort ongeveer 15% van de inwoners laag op de schaal van veerkracht. Zij geven aan lastig om te kunnen gaan met tegenslagen of lastig om te kunnen gaan met moeilijke situaties.

Ontwikkelingen op het wereldtoneel zetten de vrede en veiligheid die we de afgelopen decennia in Nederland hebben ervaren onder druk. Van oorlog tot hybride aanvallen (zoals cyberaanvallen, desinformatie, economische druk, spionage) en van een pandemie tot klimaatverandering. De kans dat Nederland te maken krijgt met maatschappelijke ontwrichting neemt hierdoor toe..⁴⁶ Een crisissituatie vraagt om veerkracht van inwoners, gemeenschappen, en ook van bedrijven, maatschappelijke organisaties en de (lokale) overheid.

⁴⁵ CBS (2025) Longread Leven in armoede 2025

⁴⁶ GGD (2025) Weerbaarheid

.De overheid maakt inwoners weerbaarder door middel van campagnes om inwoners bewust te maken van het belang van voorbereiding op noodsituaties. Via de campagne ‘Denk vooruit’ en het huis aan huis bezorgde informatieboekje worden inwoners geadviseerd een noodpakket in huis te hebben zodat ze zichzelf

.72 uur kunnen redden en te weten wat te doen bij bijvoorbeeld stroomuitval of overstromingen. Tegelijkertijd werkt het ministerie van Justitie en Veiligheid samen met gemeenten en veiligheidsregio’s aan noodsteunpunten.

.Naast het verhogen van de weerbaarheid van de individuele burgers wordt ingezet op het stimuleren van de sociale cohesie in buurten, omdat mensen die elkaar kennen, elkaar sneller hulp bieden in crisissituaties. Deze inspanningen zijn bedoeld om de maatschappelijke weerbaarheid te versterken en inwoners te activeren.

.Kijkend naar de toekomst zullen voortdurende samenwerking en inspanning van alle betrokkenen nodig zijn om inwoners goed voor te bereiden op de uitdagingen van de toekomst..⁴⁷

⁴⁷ Rijksoverheid (2025) Overheid start campagne denk vooruit voorbereiden op noodsituatie steeds belangrijker

4 Leefbaarheid

4.1 Groeiende druk op de ruimte

We staan in Nederland voor grote maatschappelijke opgaven die allemaal fysieke ruimte innemen en elkaar soms verdringen. Opgaven zoals wonen, werken en bereikbaarheid, de economie en energievoorziening, landbouw en natuur, veiligheid (Defensie) en doorsnijdende thema's als water, bodem en erfgoed. Om in de toekomst prettig te kunnen wonen, werken en leven moeten we de schaarse ruimte slim benutten en rechtvaardig verdelen. Er zullen slimme keuzes moeten worden gemaakt, opgaven worden gecombineerd en vernieuwd, anders komen we veel ruimte te kort. Om de ruimtelijke vertaling van alle ambities en vraagstukken integraal af te wegen en keuzes te maken, werkt het kabinet in samenwerking met de provincies, gemeenten, waterschappen en de samenleving aan de Nota Ruimte en Ruimtelijke Arrangementen. Hierin wordt de ruimtelijke vertaling van nationale en regionale maatschappelijke opgaven per provincie in bestuurlijke afspraken vastgelegd..⁴⁸

4.2 Groeiende druk op voorzieningen

Belang van voorzieningen voor de leefbaarheid

Nabijheid van voorzieningen zijn onder andere bepalend voor de mogelijkheden die mensen hebben tot een volwaardige deelname aan de maatschappij. Niet alle voorzieningen hoeven hierbij in het eigen dorp aanwezig te zijn, wanneer bewoners zich verbonden genoeg voelen met omliggende dorpen en ze binnen een schappelijke reisafstand en reistijd te bereiken zijn, wordt het eigen dorp ook als leefbaar ervaren..⁴⁹

Naast fysieke bereikbaarheid en de toegang tot voorzieningen (winkel, zorg, onderwijs, sport enzovoort) hebben maatschappelijke voorzieningen ook een belangrijke sociale betekenis. Vooral ontmoetingsplaatsen zoals de basisschool, het dorps huis en sportvoorzieningen zijn van groot belang voor de sociale cohesie, en daarmee de leefbaarheid. Met het sluiten van deze voorzieningen verdwijnen immers de natuurlijke ontmoetingsplekken waar wijk- en dorpsbewoners elkaar dagelijks tegenkomen, elkaar leren kennen, contact hebben met elkaar en zich betrokken voelen bij elkaar..⁵⁰

Vooral als essentiële voorzieningen (vrijwel) gelijktijdig of opvolgend verdwijnen heeft dat impact op de leefbaarheid. Vaak is er sprake van een domino-effect: De bevolking vergrijsst en krimpt, wat leidt tot minder leerlingen op de basisschool, jonge gezinnen verhuizen en scholieren en studenten gaan buiten de eigen regio naar school. Deze vergrijzing en uitstroom heeft tot gevolg dat de kinderopvang, winkels en het café gaan sluiten, werkgelegenheid uit het dorp verdwijnt, de bushalte wordt opgeheven en er onvoldoende actieve leden en vrijwilligers zijn om bijvoorbeeld sport- en muziekverenigingen levend te houden. Door de vergrijzing en het verhuizen van jonge gezinnen komt ook burenhulp en mantelzorg onder druk te staan, terwijl kwetsbare groepen door het verdwijnen van voorzieningen juist steeds meer zijn aangewezen op hulp van anderen. Vooral deze opeenvolgende verschraling van voorzieningen heeft impact op de leefbaarheid, de brede welvaart en het gemeenschapsleven van een gebied.

In kleine kernen zijn maatschappelijke voorzieningen vaak afhankelijk van de kracht van de gemeenschap. Hier worden voorzieningen veelal opgezet en/of in stand gehouden door met elkaar het heft in eigen hand te nemen. Zo worden gemeenschapshuizen en sportaccommodaties vaak door vrijwilligers uit het dorp

⁴⁸ Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025) [Ontwerpnota Ruimte](#)

⁴⁹ RLI, ROB & RVS (2023) [Elke regio telt! Een nieuw aanpak van verschillen tussen regio's](#)

⁵⁰ Het PON & Telos (2024) [Versterken leefbaarheid kleine kernen Noord-Brabant](#)

beheerd en zijn er diverse voorbeelden van bewonersinitiatieven die voorzieningen voor bijvoorbeeld boodschappen, ontmoeting, zorg en welzijn op coöperatieve wijze invulling geven. Ook worden in veel dorpen Multifunctionele Accommodaties (MFA's) gerealiseerd om de leefbaarheid te versterken en voorzieningen in het dorp te behouden/realiseren.⁵¹ Een andere (opkomende) vorm van bewonersinitiatief zijn bewonersbedrijven: sociale ondernemingen opgezet door actieve bewoners.⁵²

Voorzieningen steeds meer op afstand

Overall in Nederland is het voorzieningenniveau de afgelopen jaren afgenomen. Dit komt bijvoorbeeld door schaalvergroting, toenemende mobiliteit en meer online consumentengedrag. De relatieve afname van het maatschappelijke voorzieningenniveau is in de kleinere dorpen echter een stuk groter dan in meer stedelijke gebieden.

Vooral ouderen, kwetsbaren en niet-mobiele mensen ervaren hier de negatieve gevolgen van. Het minimum basisniveau van voorzieningen in kleine kernen wordt vooral bepaald door (gemeentelijk) beleid. Er is alleen een wettelijke instandhoudingsnorm bekend voor basisscholen. Deze is afhankelijk van de leerlingdichtheid van het dorp. In Noord-Brabant zijn er in de periode 2011-2022 106 basisscholen gesloten. Dit is 11,5% van het totaal aantal scholen in Brabant. Voor tien kleine kernen was dit de laatste basisschool in het dorp.

In kleine kernen zijn, in vergelijking met grotere kernen, de afgelopen twintig jaar vooral supermarkten, kledingwinkels, cafetaria's, drogisterijen en basisscholen

flink afgenomen.⁵¹ Ter illustratie hiervan noemt recent CBS-onderzoek Castelné uit de gemeente Baarle-Nassau als voorbeeld.⁵³

Een gelijktijdige trend met de vermindering van het aantal voorzieningen, is het verdwijnen van busdiensten, waardoor mensen in grotere mate afhankelijk raken van de auto. Mensen die niet over een auto(rijbewijs) beschikken, zoals ouderen en scholieren, kunnen daardoor deze (essentiële) voorzieningen steeds lastiger bereiken.⁵⁴ De gemeente Baarle-Nassau heeft de hoogste gemiddelde afstand tussen inwoners en de dichtstbijzijnde OV-halte van 1,1 kilometer. Inwoners van Gilze-Rijen en Alphen-Chaam moeten gemiddeld 600 meter afleggen naar de dichtstbijzijnde OV-halte. Dit ligt net boven het gemiddelde van de provincie van 400 meter.

Naast het aantal voorzieningen kunnen we ook kijken naar de gemiddelde afstand tot verschillende voorzieningen in de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen. Tabel 1 laat de gemiddelde afstand in kilometers tot verschillende voorzieningen op bevolkingskernniveau.⁵⁵ zien in 2021. We hebben hierbij onderscheid gemaakt tussen kernen tot 2000 inwoners (kleine kern) in de drie gemeenten, kernen tussen 2000 en 10.000 inwoners (middelgrote kern) en kernen groter dan 10.000 inwoners (grote kern). Daarbij is tevens de ontwikkeling van 2021 ten opzichte van 2011 inzichtelijk gemaakt.

Opvallend is dat de gemiddelde afstand voor sommige voorzieningen lager is bij kleine kernen dan bij middelgrote kernen. Zo zijn ziekenhuizen (verschil van 3,6

⁵¹ Het PON & Telos (2024) [Versterken leefbaarheid kleine kernen Noord-Brabant](#)

⁵² Social Enterprise NL & LSAbewoners (2024) [Ondernemen met je buurt – Monitor Bewonersbedrijven 2024](#)

⁵³ NOS (2026) [Van café tot huisarts: dorpen in hele land zien voorzieningen verdwijnen](#)

⁵⁴ RLI, ROB & RVS (2023) [Elke regio telt! Een nieuw aanpak van verschillen tussen regio's](#)

⁵⁵ Een bevolkingskern wordt gedefinieerd als een morfologisch aaneengesloten gebied met een groep gebouwen met een duidelijk herkenbaar stratenpatroon, dat voor het overgrote deel door mensen wordt bewoond.

km), vrijetijdsvoorzieningen.⁵⁶ (verschil van 2,4 km) en treinstations (verschil van 3,2) dichterbij kleinere kernen dan de middelgrote kernen. Daarentegen liggen voorzieningen zoals de grote supermarkten, overige dagelijkse levensmiddelen.⁵⁷, brandweerkazerne, bibliotheek en horeca.⁵⁸ dichterbij de middelgrote kernen. De voorzieningen in de kern groter dan 10.000 inwoners (Gilze) liggen dichterbij de buurt met uitzondering van het voortgezet onderwijs (verschil van 1,3 km) en de horeca (verschil van 0,5 km) ten opzichte van de middelgrote kernen. In vergelijking met 2011 is het opvallend dat voor bijna alle voorzieningen de afstand is toegenomen. Zo is de afstand tot bibliotheken (verschil van 1,8 km) en afstand tot horeca (verschil van 1,7 km) in de kleine kernen toegenomen. Bij de middelgrote kernen is de afstand tot apotheken (verschil van 3,3 km) en vrijetijdsvoorzieningen (verschil van 1,2 km) toegenomen. Opvallend is dat voor alle kernen de afstand tot de huisarts of huisartsenpost en kinderdagverblijven is afgenomen, voor middelgrote kernen zelfs met 6,3 kilometer.

Tabel 1

Gemiddelde afstand tot en verschil in afstand tot voorzieningen in het ABG-gebied in kilometers
CBS (2021)

Gemiddelde afstand tot...	Kleiner dan 2000 inwoners (n = 6)		2000 - 10.000 inwoners (n = 4)		Groter dan 10.000 inwoners (n=1)	
	2021	Verschil 2021-2011	2021	Verschil 2021-2011	2021	Verschil 2021-2011
Apotheek	3,7	0,0	3,9	3,3	0,7	0,0
Basisonderwijs	0,8	0,1	0,6	0,0	0,6	0,0
Bibliotheek*	5,0	1,8	3,9	1,9	1,4	0,1
Brandweerkazerne*	3,5	0,1	0,9	0,2	1,1	0,0
Buitenschoolse opvang	1,2	-	0,5	-	0,5	-
Horeca	2,6	1,7	1,4	1,0	2,0	1,2
Huisarts/huisartsenpost	7,1	-3,3	7,4	-6,3	4,9	-3,9
Kinderdagverblijf	0,8	-2,3	0,6	0,0	0,5	-0,5
Grote supermarkt	3,4	0,4	0,6	0,0	0,7	-0,1
Overige dagelijkse levensmiddelen	2,8	-	0,5	-	0,6	-
Treinstation	10,4	0,2	13,6	0,1	6,2	0,1
Voortgezet onderwijs	6,0	-	5,4	-	6,6	-
Vrijetijdsvoorziening	9,7	0,7	12,1	1,2	6,8	-0,1
Ziekenhuis	10,5	-	14,0	-	9,0	-

*Data uit 2012

⁵⁶ Bioscopen, theaters, musea zwembaden, attractieparken en kunstijsbanen.

⁵⁷ Onder andere groenteboer, bakker, toko, mini supermarkt, nachtwinkel koffie/theewinkel.

⁵⁸ Restaurants, cafetaria's, cafés en hotels.

4.3 Bereikbaarheid vanuit burgerperspectief

Iedereen in Nederland heeft er recht op dat belangrijke voorzieningen als ziekenhuizen, scholen en winkels goed te bereiken zijn en dat belangrijke goederen geleverd worden. Op veel plaatsen in Nederland en voor veel voorzieningen is de bereikbaarheid goed, maar niet voor iedereen, niet voor alle voorzieningen, niet overal en niet met alle vervoermiddelen.

In maart 2025 heeft het Rijk een nieuwe aanpak gepresenteerd om de bereikbaarheid van voorzieningen en om de leveringszekerheid van belangrijke goederen (zoals levensmiddelen en medicijnen) op orde te houden en waar nodig te verbeteren. Hierbij is bereikbaarheid als uitgangspunt genomen, deze wordt niet alleen bepaald door de afstand (nabijheid) en snelheid (reistijd), maar ook door de toegankelijkheid en betaalbaarheid van vervoermiddelen. Uniek is dat de aanpak gebaseerd is op hoe belangrijk inwoners bepaalde voorzieningen vinden, welke reistijd met welk vervoermiddel zij acceptabel vinden en de (on)mogelijkheden van mensen om gebruik te maken van beschikbare mobiliteitsvoorzieningen (zoals bezit van auto en rijbewijs, financiële mogelijkheden, fysieke gesteldheid etc.).

Sturen op bereikbaarheid kan vanuit verschillende beleidsterreinen: mobiliteit, ruimtelijke ordening en voorzieningen. Niet iedere bereikbaarheidsvraag vraagt om een mobiliteitsgerelateerde of infrastructurele oplossing. Het kabinet pleit ervoor dat bij beleidskeuzes, die worden gemaakt voor voorzieningen als zorg,

onderwijs, wonen en werk, de effecten op bereikbaarheid explicieter meegenomen moeten worden in beleidsafwegingen..⁵⁹ Het is van belang scherp te bepalen welke mobiliteit op welke plaats en tijd wenselijk is om zoveel mogelijk bij te dragen aan de keuzevrijheid van burgers om hun maatschappelijk-economische activiteiten te kunnen ontplooiën. Daarbij zijn alle vervoermiddelen nodig: meer individuele vervoermiddelen, zoals auto en (motor)fiets; collectieve vervoermiddelen, zoals trein en bus; en daartussen deelsystemen, zoals de deelauto of -fiets. En het vraagt iets van de toegankelijkheid van de voorzieningen zelf..⁵⁹ Ook maatwerkvoorzieningen vanuit de WMO en initiatieven op basis van vrijwilligers (automaatje, dorpsauto e.d.) kunnen in kleine kernen oplossing bieden. Daarnaast is thuiswerk in de corona-periode normaal geworden. In 2025 is het aantal uren dat thuis wordt gewerkt echter weer afgenomen. Het aantal verkeersbewegingen is dan ook weer gegroeid..⁶⁰

4.4 Toename vraag naar mobiliteit

Mobiliteit is een voorwaarde voor de verstedelijkingsambities. In samenwerking met Zeeland en Limburg heeft de provincie Noord-Brabant een Multimodale Agenda Zuid-Nederland 2040 opgesteld waarin gestreefd wordt naar een multimodaal, betrouwbaar, samenhangend en robuust mobiliteitssysteem voor zowel personen als goederen..⁶¹ Met dit mobiliteitssysteem willen de provincies de ambities rond wonen en economie versterken. Daarnaast willen ze de brede welvaart verstevigen door integraal te werken aan leefomgeving, veiligheid, gezondheid en bereikbaarheid. Zo krijgen in de ruimtelijke inrichting gezondheid en veiligheid meer prioriteit door snelfietsverkeer de ruimte te geven en barrièrewerking van spoor of snelwegen te doorbreken.

⁵⁹ Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (2025) [Bereikbaarheid op peil](#)

⁶⁰ Mobiliteit.nl (2025) [Thuiswerken neemt af](#)

⁶¹ Smartwayz (2024) [Multimodale Agenda Zuid-Nederland 2040](#)

.Vanuit dit oogpunt wordt gewerkt aan de ontwikkeling van zogenaamde mobiliteitsknooppunten.⁶¹ Hoogwaardig openbaar vervoer, fiets- en voetgangers en automobilititeit komen hier samen en zorgen voor overstapmogelijkheden. De knooppunten zijn meer dan een vervoersoplossing, ze worden ook gezien als ankerpunten voor nieuwe woonwijken en ruimte voor bedrijvigheid..⁶²

.Binnen het ABG-gebied is het station van Gilze en Rijen zo'n knooppunt. Het daily urban system beperkt zich immers niet tot de gemeentegrenzen binnen het ABG-gebied. Zo werkt 78% van de inwoners van de gemeente Gilze en Rijen in een andere gemeente en zijn er dagelijks 8400 inkomende forenzen. Vergeleken met de gemeenten Alphen-Chaam (1400 forenzen) en Baarle-Nassau (1500 forenzen) is dit aantal veel hoger..⁶³

.Zo'n knooppunt moet in de toekomst voorzieningen als ziekenhuis of bijvoorbeeld scholen multimodaal bereikbaar houden. De provincie werkt aan het versterken van actieve mobiliteit door met snelfietspaden de mobiliteitshubs te verbinden. Voor de gemeenten betekent dit dat zij vooral inzetten op doelgroepgericht maatwerk vervoer. Voor Alphen-Chaam is de snelheidslimiet en het doorgaande (vracht)verkeer op de provinciale weg N639 een belangrijk issue. Daarnaast wacht de regio al jaren op verbreding van de A58, maar vanwege stikstofproblematiek en geldgebrek is deze ontwikkeling gepauzeerd.

4.5 Wonen als grootste uitdaging

.In het onlangs uitgevoerde vragenlijstonderzoek 'Brabantse burgers in beeld' wordt huisvesting/betaalbare woningen door inwoners in Brabant het meest genoemd op de vraag wat men ziet als grootste uitdagingen voor Brabant nu en in de toekomst..⁶⁴

.Het woningtekort in Nederland is enorm en neemt nog steeds toe. Er zijn te weinig woningen gebouwd om aan de woningbehoefte te voldoen, en de bevolking groeit, mede door migratie, nog sneller dan de eerdere CBS-prognoses

⁶² Brainport Eindhoven (2025) [Wegen, paden, knopen en hubs: hoe Brainport Eindhoven mobiliteit op de rit wil krijgen](#)

⁶³ CBS (2022) [Dashboard Woon-Werk](#)

⁶⁴ Het PON & Telos (2025) [Brabantse monitor brede welvaart 2024](#)

voorspelden. Ook als er geen sprake zou zijn van migratie, zijn extra woningen nodig vanwege de krimp in huishoudensgrootte.

Er is niet alleen behoefte aan meer woningen, maar ook aan een breder aanbod van verschillende woningtypen. Door de toename van het aantal eenpersoonshuishoudens neemt de vraag naar betaalbare kleinere woningen toe en de vergrijzing vraagt om nieuwe woonzorgconcepten. Om daaraan tegemoet te komen is een mix van oplossingen nodig. Denk aan nieuwe woonvormen zoals flexwoningen, tiny houses en collectieve woon(zorg)vormen, maar ook ruimte voor bewonersinitiatieven en het versoepelen van regelgeving. Naast (grootschalige) nieuwbouw dient ook de bestaande woningvoorraad te worden benut, door bijvoorbeeld optoppen, woningdelen- en woningsplitsing.

Het is tevens van belang om de woon- en bouwopgave in samenhang met andere opgaven aan te pakken, zodat tegelijkertijd doelen op het gebied van klimaatadaptatie, bedrijvigheid, bereikbaarheid en natuur in de ontwikkelingen worden meegenomen.⁶⁵

4.6 Woningbouwopgave is omvangrijk in Brabant

Om aan de woningbehoefte te voldoen moeten in Nederland tot 2040 1 miljoen extra woningen worden gerealiseerd. Omdat er door sloop ook woningen verdwijnen, betekent dit dat er de komende 15 jaar 1,2 miljoen woningen moeten worden gerealiseerd door nieuwbouw, het splitsen van woningen, optoppen en

door transformatie van bestaand vastgoed zoals oude kantoorpanden en leegstaande winkels, scholen of bedrijven naar woningen.⁶⁶

Er zijn echter diverse (veelal externe) factoren die van invloed zijn op het bouwtempo, zoals de beschikbaarheid en prijsontwikkelingen van grondstoffen en tekorten in bouwmaterialen en bouwpersoneel. Daarnaast werken het gebrek aan stikstofruimte en ambtelijke capaciteit evenals lange procedures vertragend.⁶⁷

Ook beperken strengere milieu- en gezondheidsnormen, zoals regelgeving rond spuitzones, de beschikbaarheid van ontwikkellocaties, met name aan dorpsranden en in het buitengebied. Tot slot vormt netcongestie een groeiende belemmering. In december 2025 heeft de Autoriteit Consument en Markt (ACM) een nieuw prioriteringskader vastgesteld, waarin projecten die ruimte maken op het elektriciteitsnet en projecten die essentieel zijn voor de nationale veiligheid, zoals ziekenhuizen, defensie en noodhulpdiensten voorrang krijgen op woningbouwontwikkelingen.⁶⁸

Op basis van de bevolkings- en de daaruit volgende woningbehoefteprognose van de provincie Noord-Brabant, zal de woningvoorraad in de periode 2023 tot 2040 in gemeente Baarle-Nassau moeten groeien met 145 woningen (4,9% van de totale woningvoorraad), gemeente Alphen-Chaam met 485 woningen (10,7%) en Gilze en Rijen met 1645 woningen (14,3%).⁶⁹

⁶⁵ Platform31.nl - [Wonen en woningmarkt](#)

⁶⁶ Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025) [Berekening woningbouwopgave](#)

⁶⁷ Provincie Noord-Brabant (2023) [De bevolkings- en woningbehoefteprognoses Noord-Brabant](#)

⁶⁸ Koninkrijk der Nederlanden (2025) [Staatscourant](#)

⁶⁹ Provincie Noord-Brabant (2023) [De bevolkings- en woningbehoefteprognoses Noord-Brabant](#)

4.7 Wet versterking regie volkshuisvesting voor betaalbare woningen

De Wet Regie op de Volkshuisvesting moet nog door de Eerste Kamer worden goedgekeurd (streven is inwerkingtreding 1 juli 2026), maar ook als deze er niet komt, zal ongeveer tweederde van de te bouwen woningen betaalbaar (max € 420.000.⁷⁰) moeten zijn om in de (landelijke) behoeften te voorzien, en 30% van de nieuw te bouwen woningen zullen sociale huurwoningen moeten zijn. Deze doelstelling geldt landelijk, provinciaal en regionaal en dus niet per gemeente, per wijk of per project, waardoor er ruimte is voor lokaal maatwerk. Uiterlijk een half jaar na de inwerkingtreding van de wet moeten regio's afspraken hebben gemaakt over de verdeling van in totaal 30% sociale huur en tweederde betaalbare woningen.

Ook pleit de Wet Regie op de volkshuisvesting voor voldoende woningen voor studenten en ouderen en een meer evenwichtige verdeling van urgent woningzoekenden over gemeenten. Bouwen op het eigen erf wordt vergunningsvrij voor mantelzorg- en familiewoningen. Als laatste wordt de motivering voor bouwen in het buitengebied eenvoudiger.⁷¹

Ondertussen vindt er landelijk een verschuiving plaats binnen de bestaande woningvoorraad: particuliere verhuurders verkopen op grote schaal (vooral kleinere) huurwoningen vanwege huurprijsregulering en het fiscale regime. Dit

biedt kansen voor startende kopers, maar het verkraapt tegelijkertijd de markt voor (startende) huurders.

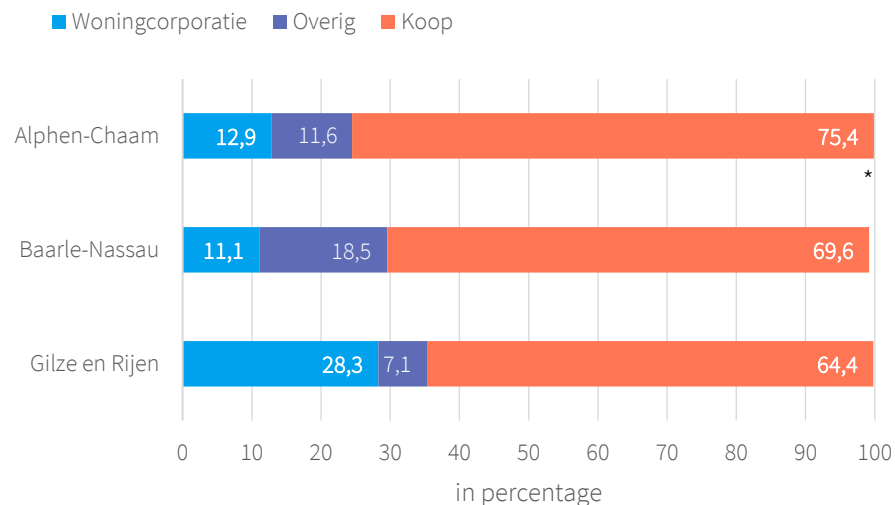
Het ABG-gebied telde in 2024 op 1 januari in totaal 19.320 woningen, waarvan gemiddeld 29,8% huurwoningen (17,4% in woningcorporatiebezit en 12,4% overige huurwoningen). Hiermee liggen de percentages huurwoningen in het ABG-gebied onder het landelijk gemiddelde van 42,8% huurwoningen. In het algemeen heeft de gemeente Gilze en Rijen meer huurwoningen dan de andere twee gemeenten en is het aandeel verhuurd door woningcorporaties bijna twee keer zo groot, zie figuur 5.

De WOZ-waarde van woningen is de afgelopen zes jaar fors gestegen. In Alphen-Chaam ligt de waarde van een woning gemiddelde het hoogste. In 2019 lag deze rond de € 333.000 en gestegen naar € 477.000 in 2025. Ook in Baarle-Nassau is een stijging zichtbaar van € 298.000 naar € 418.000. In Gilze en Rijen is de WOZ-waarde van een huis net iets onder het gemiddelde van Noord-Brabant. Hier is de waarde in 2025 € 388.000. Dit was € 254.000 in 2019, zie figuur 6.

⁷⁰ Vereniging Eigen Huis (2025) [Betaalbaarheidsgrens koopwoningen ruim 4 ton in 2026](#)

⁷¹ Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening - [Visuele weergave aangepast wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting](#)

Figuur 5
Verhouding huur- en koopwoningen in 2024
CBS (2025)

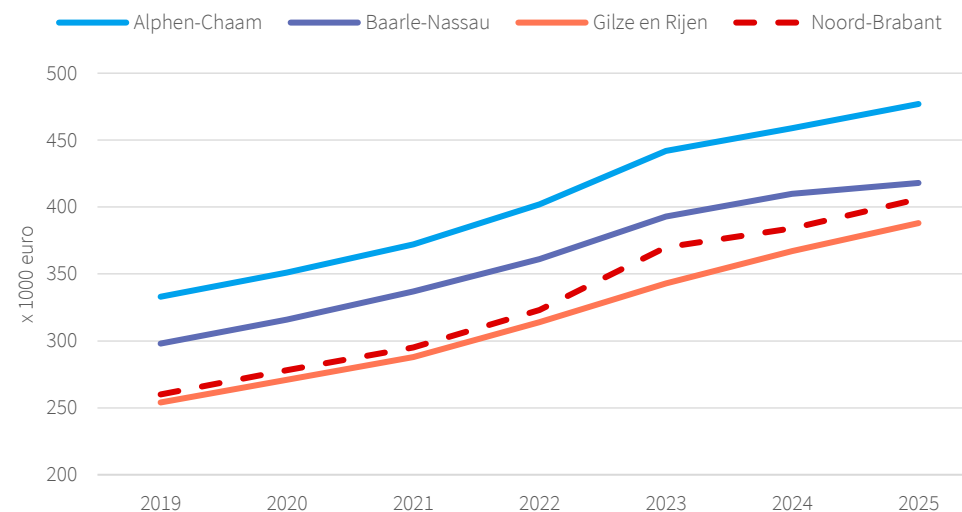

* Door afronding van cijfers niet 100%

4.8 Migratiestromen vragen om structurele oplossingen

Migratie is een belangrijke factor in de bevolkingsontwikkeling en daarmee ook in de huisvestingsvraag. De spreidingswet verplicht gemeenten tot een evenredige bijdrage aan de opvang van asielzoekers. Daarnaast brengt de opvang van Oekraïense ontheemden een concrete opgave met zich mee. In maart 2027 eindigt de Europese Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland. Vanaf dat moment krijgen zij een tijdelijke verblijfsvergunning voor

Figuur 6
Ontwikkeling WOZ-waarde
CBS (2025)

de periode van 3 jaar. Hierna hebben zij dezelfde rechten en plichten als Nederlanders..⁷²

Voor de opvang van vluchtelingen worden veelal tijdelijke en incidentele oplossingen gezocht. Migratiestromen zijn echter van alle tijden en vragen om een integrale en structurele verankering op het gebied van woningbouw, ruimtelijke ontwikkeling, voorzieningen en sociale samenhang. Het kabinet is voornemens met ingang van 1 mei 2026 een doelgroep flexibele opvangregeling in te voeren,

⁷² Rijksoverheid (2025) [Langetermijn veranderingen opvang vluchtelingen uit Oekraïne](#)

die gemeenten ondersteunt bij de realisatie van eenheden voor verschillende doelgroepen zoals statushouders, ontheemde Oekraïners en spoedzoekers.⁷²

Binnen de regio Hart van Brabant zijn afspraken gemaakt over de verdeling van de opvang van asielzoekers, alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV-ers) en ontheemden uit Oekraïne. Daarbij wordt de totale opgave van de regiogemeenten verdeeld als ware de regio één gemeente.

Met de aanwezigheid van een AZC met 1.200 opvangplekken voor asielzoekers voldoet gemeente Gilze en Rijen al aan haar opgave en hoeft het geen Oekraïners op te vangen namens de regio. Baarle-Nassau biedt op basis van de regionale afspraken tot 1 maart 2026 80 opvangplekken voor Oekraïners. Alphen-Chaam hoeft volgens de regionale afspraken geen opvangplekken voor asielzoekers te realiseren, maar richten zich op de huisvesting van ontheemden uit Oekraïne. Als vluchtelingen een verblijfstatus krijgen, vertrekken zij veelal naar woonruimte elders.

4.9 Nieuw verplicht instrument: Volkshuisvestingsprogramma

Gemeenten moeten vanaf 2026 een volkshuisvestingsprogramma opstellen, waarin zij de afspraken in de regionale woondeal verankeren en uitwerken voor hun gemeente. Het is een verplicht instrument onder de nieuwe Wet versterking regie volkshuisvesting en vervangt de woonvisie. In het volkshuisvestingsprogramma geeft de gemeente aan hoeveel, waar en voor wie er gebouwd wordt en hoe de woningvoorraad wordt aangepast aan de behoeften van verschillende groepen, zoals ouderen en mensen met een beperking.

Het programma integreert de woonbehoefte van kwetsbare groepen, zoals ouderen en mensen die zorg of ondersteuning nodig hebben met het gemeentelijk beleid voor wonen en zorg. Dit vereist samenwerking tussen het gemeentelijke fysieke en sociale domein. RIGO werkt momenteel in opdracht van het ministerie van VRO aan een Handreiking volkshuisvestingsprogramma, die naar alle waarschijnlijkheid begin 2026 gereed is.

4.10 Forse opgaven op wonen met zorg en welzijn

Het aanbod van zorg en geschikte huisvesting voor ouderen blijft achter bij de sterk groeiende doelgroep oudere huishoudens. Uitbreiding van intramurale zorgvoorzieningen, zoals de traditionele verzorgings- en verpleeghuizen, wordt als onhaalbaar gezien vanwege de schaarste aan zorgpersoneel nu en in de toekomst.⁷³ De oplossing moet worden gezocht in de realisatie van geclusterde ouderenwoningen – al dan niet met verpleegzorg – in een geschikte woonomgeving, zodat ouderen langer thuis kunnen blijven wonen. Naast nieuwbouw kan een deel van de opgave ook gerealiseerd worden door de bestaande woningvoorraad aan te passen.

Om aan de vraag te voldoen zal bijna een derde van de te bouwen woningen de komende jaren gericht moeten zijn op de huisvesting van ouderen. In Brabant gaat het om een opgave van zo'n 40.000 woningen.⁷³

In 2023 bestaat 20,6% van de woningvoorraad in Noord-Brabant (10.300 woningen) uit nultredenwoningen.⁷⁴ Alphen-Chaam (27,0%) en Baarle-Nassau

⁷³ Provincie Noord-Brabant (2023) De bevolkings- en woningbehoefteprognoses Noord-Brabant

⁷⁴ CBS (2025) Monitoring Woningtypes Ouderenhuisvesting

(28,0%) hebben relatief meer nultredenwoningen. De gemeente Gilze en Rijen kent juist minder van deze woningen, namelijk 16,7%. Wat betreft zorggeschikte geclusterde woningen ligt het percentage in de gemeente Gilze en Rijen met 1,7-2,4% hoger dan het provinciale gemiddelde van 0,9-1,1% (circa 10 tot 13 duizend woningen). De gemeenten Alphen-Chaam (0,7-0,9%) en Baarle-Nassau (0,7%) hebben daarentegen juist minder van dit type woningen.

4.11 Meer aandacht voor de invloed van de leefomgeving op de gezondheid van inwoners

Bij overheden op verschillende niveaus – van Rijk tot provincie tot gemeente – groeit de aandacht voor de invloed van de fysieke leefomgeving op de gezondheid. Een gezonde leefomgeving is een leefomgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en dit faciliteert (gezondheidsbevordering) en die mensen beschermt tegen invloeden die hun gezondheid in gevaar brengen (gezondheidsbescherming).⁷⁵

Een gezonde en groene leefomgeving heeft veel voordelen voor de samenleving. Zo zorgen maatregelen voor minder autoverkeer in de wijk voor minder geluid en een betere luchtkwaliteit. Ook bewegen mensen meer doordat ze dan vaker fietsen en lopen, door bijvoorbeeld sport- en speelplekken in de buurt aan te leggen en groen en water om te recreëren, worden mensen uitgenodigd om meer te bewegen. Meer bewegen maakt mensen zowel geestelijk als lichamelijk gezonder. Wie gezond is kan actiever deelnemen aan de maatschappij en zorgdragen voor zichzelf en anderen. Groen in de omgeving zorgt niet alleen voor beweging maar ook voor ontspanning, wat goed is voor de mentale gezondheid. Het stimuleert dat mensen elkaar ontmoeten en zorgt voor verkoeling op warme

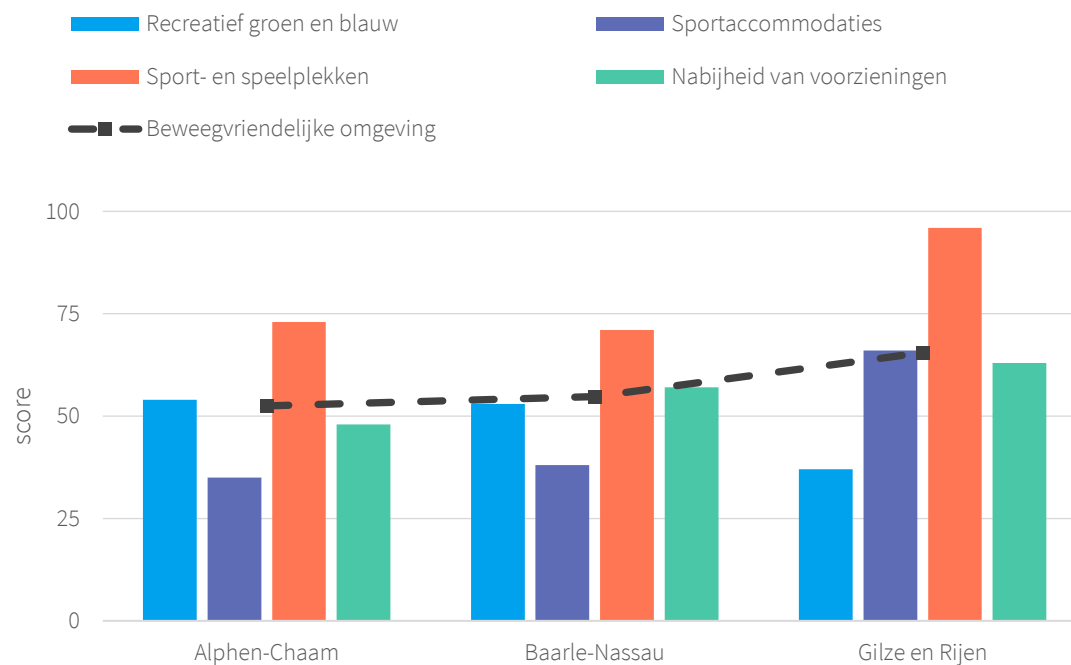
⁷⁵ RIVM (2023) [Programma gezonde leefomgeving](#)

dagen. Verder neemt de biodiversiteit toe en worden huizen meer waard. Vooral door de vele ruimteclaims is het creëren van een gezonde leefomgeving echter een niet te onderschatten uitdaging.⁷⁵

Van de drie gemeenten scoort de gemeente Gilze en Rijen het hoogst op een beweegvriendelijke omgeving zoals weergegeven in figuur 7. Dit is een omgeving waarin men de mogelijkheid heeft om te sporten en te bewegen in de fysieke omgeving. De score wordt bepaald door vier indicatoren: Gilze en Rijen scoort van de twee andere gemeenten het hoogst op sportaccommodaties (de diversiteit en nabijheid van sportvoorzieningen zoals voetbal- en hockeyvelden, tennisbanen, zwembaden) en sport en speelplekken (nabijheid van sport-en speelplekken). Opvallend is dat het recreatief groen en blauw (nabijheid van parken en water geschikt voor recreatief gebruik) lager is dan bij de gemeenten Alphen-Chaam en Baarle-Nassau. Deze twee gemeenten scoren op dezelfde indicatoren ongeveer even hoog.

Figuur7
Beweegvriendelijke omgeving
Mulier Instituut (2024)

4.12 Veilige leefomgeving

Een veilige woon- en leefomgeving is een kerntaak van de overheid. Mensen willen en moeten zich veilig kunnen voelen in hun eigen leefomgeving. Veilig voelen, wonen, opgroeien, ondernemen en recreëren zijn randvoorwaarden voor een aantrekkelijk en leefbaar dorp. Een veilige leefomgeving heeft te maken met het tegengaan van criminaliteit, het bevorderen van het veiligheidsgevoel, verkeersveiligheid en omgevingsveiligheid zoals opslag en vervoer van gevaarlijke stoffen, brandveiligheid of het voorkomen van overstromingen.

Criminaliteit

Na een jarenlange daling van de geregistreerde criminaliteit in Nederland, is deze daling sinds 2018 gestagneerd. Uitzondering was 2021, toen het aantal geregistreerde misdrijven lager was tijdens de coronapandemie. Meer dan de helft van de geregistreerde misdrijven betreft vermogensdelicten zoals diefstal, inbraak en oplichting.

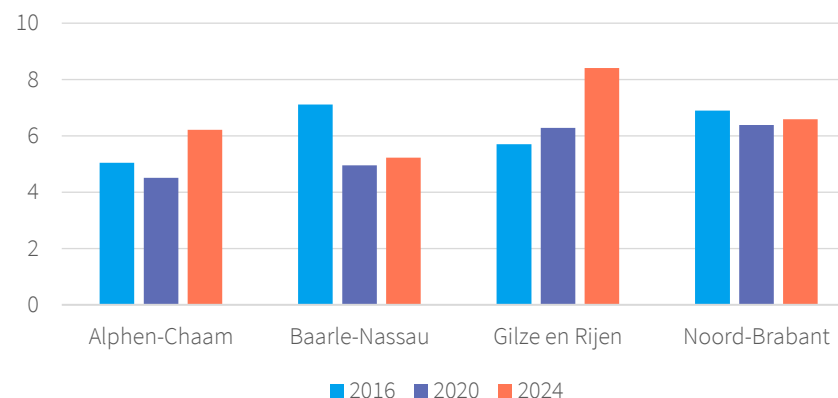
Het aantal registraties van verkeersmisdrijven is de afgelopen jaren toegenomen. Dit komt deels doordat de politie inmiddels naast alcohol ook kan testen op drugs in het verkeer. Ook misdrijven tegen openbare orde en gezag en wapenmisdrijven namen in de afgelopen jaren toe, een deel hiervan is te verklaren vanwege andere registratiemethoden en een deel door een daadwerkelijke toename.

Het aantal verkeersdelicten ligt bij de gemeenten lager dan het provinciaal gemiddelde, behalve bij de gemeente Gilze en Rijen met ongeveer 8 per 1.000 inwoners verkeersdelicten. De stijging kan te maken zoals eerder aangegeven doordat de methodiek is verbeterd, zie figuur 8.

Figuur 8

Aantal verkeersdelicten per 1.000 inwoners

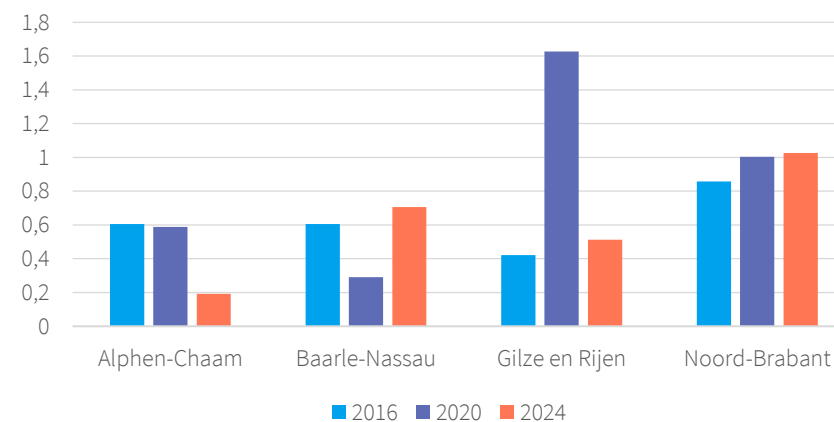
WSJG (2026) & CBS (2025)

Figuur 9

Aantal drugsdelicten per 1.000 inwoners

WSJG (2026) & CBS (2025)

Het aantal geregistreerde drugsdelicten in het ABG-gebied ligt lager dan de provincie. In de hele provincie gaat het om ongeveer 1,0 drugdelict per 1.000 inwoners. In de gemeente Alphen-Chaam daalt het aantal drugsdelicten van 0,6 naar 0,2 drugsdelicten per 1.000 inwoners. Voor zowel Baarle-Nassau en Gilze en Rijen is een stijging zichtbaar. In 2020 is het aantal drugsdelicten in de gemeente Baarle-Nassau juist gedaald, maar in Gilze en Rijen schoot het in 2020 omhoog naar 1,6 drugsdelicten per 1.000 inwoners, zie figuur 9.

Ook is de laatste jaren een stijging zichtbaar van seksuele misdrijven, wat mogelijk een gevolg is van de gestegen aandacht voor seksueel geweld in de maatschappij.⁷⁶ Zo is het aantal gewelds-, seksuele en vermogensdelicten het hoogst in de gemeente Gilze en Rijen met 4,2 delicten per 1.000 inwoners in 2024. Dit is nog steeds lager dan het provinciaal gemiddelde van 4,5 delicten per 1.000 inwoners. In Baarle-Nassau (3,7) en Alphen-Chaam (1,5) zijn er minder delicten ten opzichte van het aantal inwoners.

⁷⁶ CBS (2025) [Langdurige daling criminaliteit ten einde?](#)

Verkeersveiligheid

De aantallen verkeersgewonden blijven zorgwekkend stijgen. Ook het aantal verkeersdoden neemt, over de afgelopen tien jaar bezien, niet af. Er is met name een stijging in het aantal (oudere) fietsslachtoffers. Bij ernstig gewonde fietsers betreft het meestal ongevallen zonder motorvoertuig. Bij fietsdoden gaat het vaak om aanrijdingen met auto's. Effectievere maatregelen blijven nodig om het aantal slachtoffers te beperken. Veiliger ingerichte infrastructuur, bescherming van kwetsbare verkeersdeelnemers en meer handhaving van veilig verkeersgedrag zijn daarvan de belangrijkste.⁷⁷

Het aantal fietsongelukken per 10.000 inwoners is voor de provincie Noord-Brabant afgelopen jaren gestegen, zie figuur 10. In 2022 en 2024 hebben er 4 fietsongelukken plaatsgevonden in de gemeente Baarle-Nassau. Vanwege het

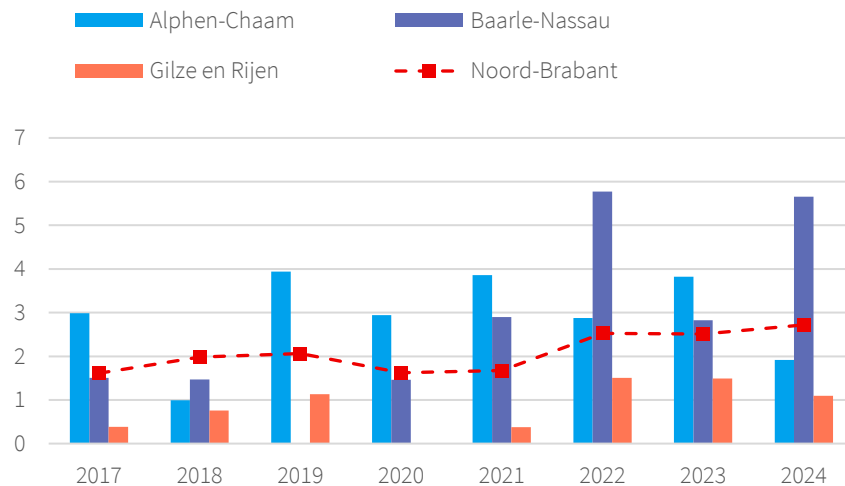
geringe aantal inwoners heeft elk incident hier in verhouding een grotere impact. Ook zijn er in verhouding meer fietsongelukken plaatsgevonden in de gemeente Alphen-Chaam in vergelijking met de provincie. Daarentegen ligt het aantal bij de gemeente Gilze en Rijen lager.

Het aantal ongelukken met gemotoriseerde voertuigen⁷⁸ is sinds 2020 aan het stijgen van 39 naar 55 ongelukken per 10.000 inwoners zoals weergegeven in figuur 11. Vanaf 2023 is een lichte daling zichtbaar. Alphen-Chaam zag in 2022 een hoog (66 ongelukken per 10.000 inwoners) aantal ongelukken met gemotoriseerde voertuigen. Verder is er bij de gemeente Baarle-Nassau juist een daling in het aantal ongelukken sinds 2021.

Figuur 10

Aantal fietsongelukken per 10.000 inwoners

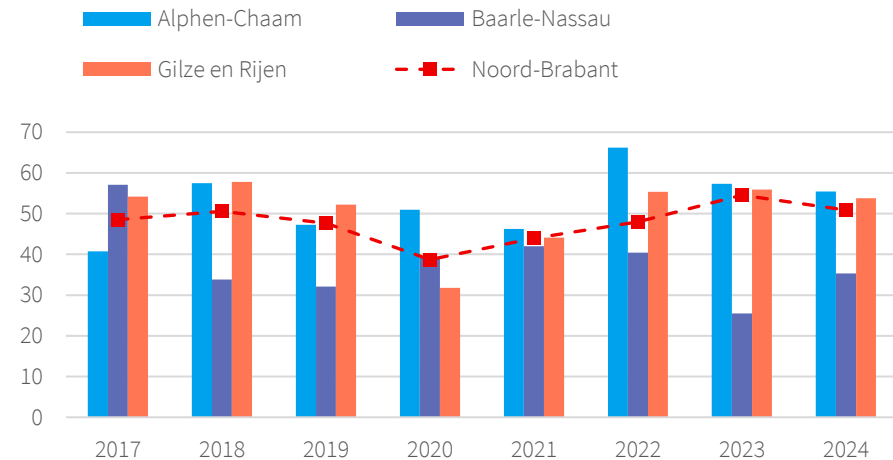
WSJG (2025) & CBS (2025)

Figuur 11

Aantal gemotoriseerde voertuigen ongelukken per 10.000 inwoners

WSJG (2026) & CBS (2025)

⁷⁷ SWOV (2025) *De staat van de verkeersveiligheid 2025*

⁷⁸ Dit zijn vrachtauto's, bussen, auto's, bestelauto's, brom- en snorfietsen, motors, scooters en overig of andere vervoerswijze.

Omgevingsveiligheid

Omgevingsveiligheid gaat over de risico's voor mens en milieu van bijvoorbeeld risicovolle bedrijven of transporten, brandgevaar en bescherming tegen natuurrampen, zoals overstromingen. Met de komst van de Omgevingswet hebben gemeenten meer mogelijkheden om omgevingsveiligheid op lokaal niveau, in een omgevingsplan, te regelen. Het NIPV schreef een handreiking voor iedereen die betrokken is bij het maken van een omgevingsplan. Centraal in de uitgave staan een analyse van de relevante regelgeving en een stappenplan voor het opstellen van planregels over omgevingsveiligheid..⁷⁹

Veiligheidsgevoel

Het veiligheidsgevoel van inwoners is maar voor een beperkt deel afhankelijk van daadwerkelijke criminaliteit, externe veiligheid of ongeval cijfers. De veiligheidsbeleving is afhankelijk van zowel persoonlijke, situationele als algemeen maatschappelijk factoren. Elementen als goede verlichting, een schone en goed onderhouden buurt en sociale cohesie in de buurt zijn hierbij van belang. Uit onderzoek blijkt dat het onveiligheidsgevoel is toegenomen. Ruim een op de zeven (15%) Nederlanders voelt zich weleens onveilig in de eigen buurt..⁸⁰ In Alphen-Chaam en Baarle-Nassau geven veel inwoners aan dat ze zich wel eens of vaak onveilig voelen, namelijk 39,1%. Dit komt overeen met het landelijk gemiddelde van 39,7%, terwijl in Gilze en Rijen minder mensen een onveiligheidsgevoel hebben (32,6%). Naast veiligheid in de directe woonomgeving zorgen maatschappelijke onrust en geopolitieke spanningen voor onveiligheidsgevoelens.

⁷⁹ NIPV (2024) [Handreiking Omgevingsveiligheid in het omgevingsplan](#)

⁸⁰ CBS (2024) [Veiligheidsmonitor](#)

5 Economie

5.1 Arbeidsmarkt wordt kennisintensiever

De Nederlandse economie wordt met name bepaald door de hoogwaardige industrie en publieke, zakelijke en overige diensten en in geringe mate de landbouw- en bouwsector. Zo'n 20% van de van het totale aantal vestigingen van bedrijven in Nederland vallen onder de SBI-sectie Specialistische zakelijke diensten..⁸¹ Ter vergelijking valt 3% van het aantal vestigingen in Nederland onder Landbouw, bosbouw en visserij..⁸²

Het aandeel publieke dienstverlening en landbouw zal naar verwachting in de toekomst dalen, terwijl hightechindustrie en kennisintensieve dienstverlening een sterk groeiend aandeel zullen hebben. Voor kennisintensieve dienstverlening en de industrie zullen arbeidsbesparende technologische ontwikkelingen zorgen voor een minder sterke groei van de werkgelegenheid. De werkgelegenheid in de landbouw en in de bouw neemt in de toekomst naar verwachting af vanwege de toepassing van innovaties..⁸³

De traditionele landbouw groeit nog in termen van toegevoegde waarde (bijdrage aan het BNP) maar in termen van werkgelegenheid en het aandeel van de beroepsbevolking neemt de sector in aandeel af..⁸⁴ De landbouwproductie zal zich in de verdere toekomst ruimtelijk meer over de wereld verspreiden. Binnen de landbouwsector verschuift de primaire landbouw naar technologie gedreven agribusiness. Dankzij technologische veranderingen neemt de productiviteit in de landbouwsector toe, waardoor er minder arbeid nodig is en het aandeel van landbouw in de werkgelegenheid verder afneemt..⁸³

Lokale bedrijvigheid

Aangezien lang niet alle werknemers van deze bedrijven in de betreffende gemeente wonen is het voor de gemeente relevant de economische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de arbeidsmarkt op regionaal niveau te beschouwen. Hoewel een uitbreiding van activiteiten van Defensie de komende jaren zeker impact op de bedrijfsvestigingen in het ABG-gebied kan hebben.

In de gemeenten verschillen de aanwezige bedrijfsvestigingen. In Alphen-Chaam en Gilze en Rijen zijn er de meeste bedrijven in de sector 'Specialistische zakelijke diensten'. In Baarle-Nassau zijn er de meeste vestigingen in de 'Handel', in Gilze en Rijen staat deze sector op de tweede plaats. De sector 'Landbouw' staat in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau op de tweede plaats, terwijl deze sector in Gilze en Rijen niet in de top vijf voorkomt, zie figuur 12,

In vergelijking met 2015 is het aantal vestigingen in de sector 'Specialistische zakelijke diensten' in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau het meest gegroeid. Gilze en Rijen groeit voornamelijk in de sector 'Gezondheids- en welzijnszorg'. Het gehele ABG-gebied krimpt vooral in de sectoren 'Financiële dienstverlening', 'Handel' en 'Landbouw, bosbouw en visserij'.

⁸¹ Specialistische zakelijke diensten vereisen een hoge opleiding en specifieke kennis.

⁸² CBS (2025) [Vestigingen van bedrijven](#)

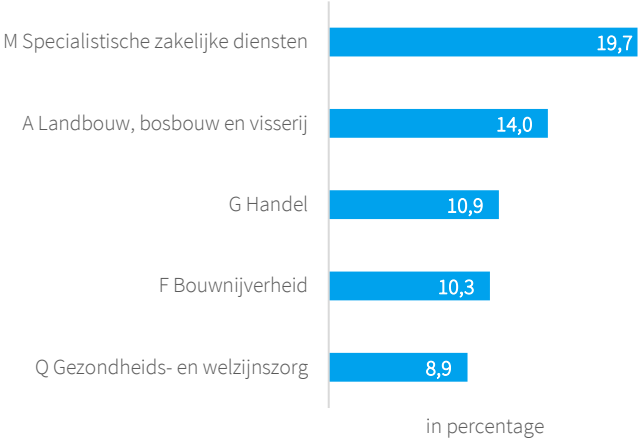
⁸³ CPB/PBL (2025) [Toekomstverkenning WLO-cahier Economie](#)

⁸⁴ CBS (2025) [De Nederlandse agrarische sector in internationaal perspectief](#)

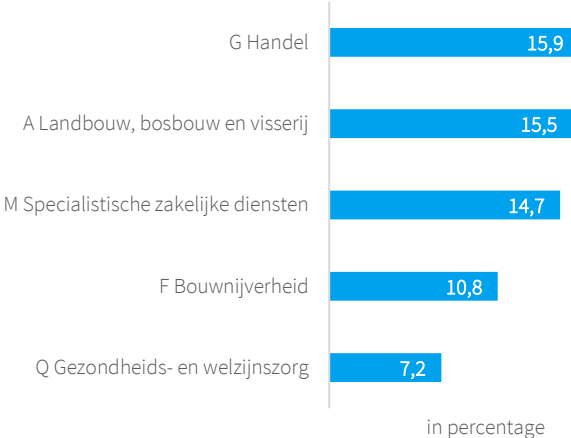
Figuur 12
CBS (2025)

Top 5 sectoren vanuit het aantal vestigingen (2025)

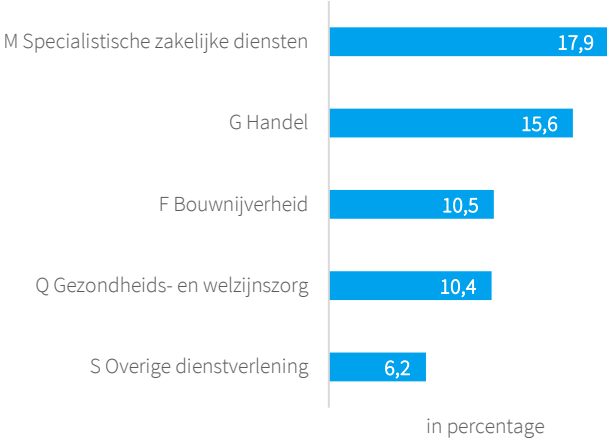
Alphen-Chaam

Baarle-Nassau

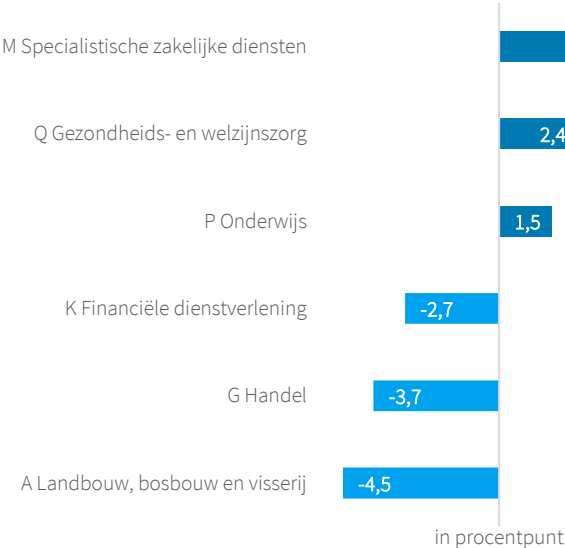

Gilze en Rijen

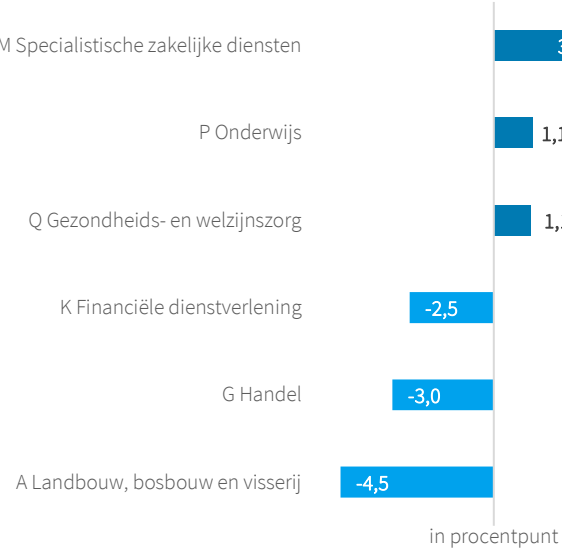

Top 3 stijgers en dalers sectoren vanuit het aantal vestigingen (2015 - 2025)

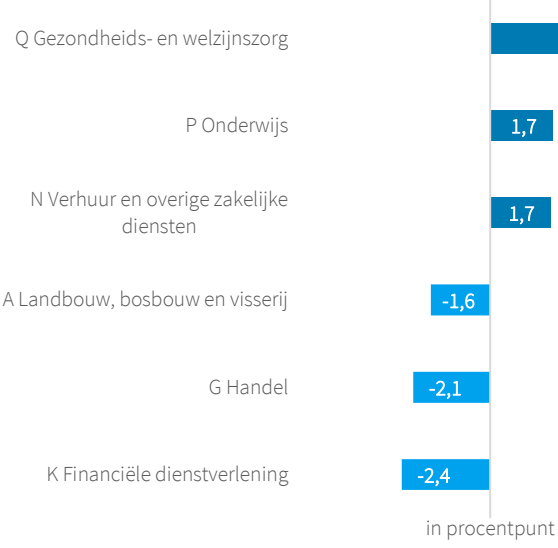
Alphen-Chaam

Baarle-Nassau

Gilze en Rijen

5.2 Druk op arbeidsmarkt in publieke en private dienstverlening

Internationale spanningen en de onzekerheid over economische ontwikkelingen door het ingrijpende handelsbeleid van de Verenigde Staten zorgen voor minder groei van de economie..⁸⁵Vraag en aanbod komen op de Nederlandse arbeidsmarkt langzaam weer in balans, maar voor een groot deel van de bedrijven en organisaties is het lastig om voldoende personeel te vinden. We noemen de arbeidsmarkt daarom nog steeds krap. Een belangrijke factor is dat een groot deel van de mensen in Nederland die kunnen en willen werken, dat al doet. Daarnaast speelt de vergrijzing van de bevolking een rol. Een steeds groter deel van de bevolking bereikt de pensioenleeftijd, terwijl er relatief minder jongere mensen bijkomen die kunnen werken. De vergrijzing zorgt ervoor dat de groei van het potentiële arbeidsaanbod afneemt. De uitstroom uit de arbeidsmarkt door pensionering is groter dan de toestroom, wat maakt dat de arbeidsmarkt voorlopig krap zal blijven.

Een krappe arbeidsmarkt roept ook de vraag op welke producten en diensten we willen blijven leveren in het Nederland van de toekomst. Door tekorten aan personeel komt de toegankelijkheid en kwaliteit van publieke diensten bijvoorbeeld onder druk te staan. Door wachtlijsten in de zorg verergeren aandoeningen, wachtlijsten in de kinderopvang zorgen voor onrust bij ouders en belemmeren de mogelijkheden tot arbeidsparticipatie. Ook lopen projecten voor woningbouw, infrastructuur vertraging op en zetten tekorten aan technici een rem

op de energietransitie. Kortom, de gevolgen van een stagnerend arbeidsaanbod gaan verder dan alleen de gevolgen voor de economische groei..⁸⁶

Oplossingen voor het personeelstekort worden gevonden in de toepassing van innovatieve technologieën, slimmer organiseren van werkprocessen en het aantrekken van internationale werknemers. Ook investeren gemeenten, sociale ontwikkelbedrijven en werkgevers gezamenlijk in duurzame inzetbaarheid, scholing en het ontwikkelen van passend werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daarbij hoort ook het principe van leven lang ontwikkelen, waarin mensen de kans krijgen zich continu te blijven ontwikkelen om duurzaam inzetbaar te blijven. Het rijk stelt in de periode 2025-2034 impuls gelden beschikbaar voor het toekomstbestendig maken van sociaal ontwikkelbedrijven..⁸⁶ In de onderwijs- en zorgsector wordt daarnaast het aantal betaalde arbeidskrachten verkleind door een beroep te doen op de omgeving van zorgbehoevenden en de inzet van vrijwilligers in de professionele zorg..⁸⁷

De krapte op de arbeidsmarkt is een probleem waarin iedereen een verantwoordelijkheid heeft. Voor burgers is er een afweging tussen betaalde arbeid, zorg voor gezin en naasten en vrije tijd. Voor bedrijven ligt er een uitdaging werknemers te binden en boeien en de productiviteit aan te jagen. Tot slot is ook de overheid aan zet, zij speelt een rol op de arbeidsmarkt als aanbieder van

⁸⁵ UWV (2025) Regio in Beeld: krapte vraagt om focus op vaardigheden

⁸⁶ Rijksoverheid (2025) Met impulsbudget zijn gemeenten aan zet voor toekomstbestendige sociaal ontwikkelbedrijven

⁸⁷ RIVM (2024) Kiezen voor een gezonde toekomst: Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2024

publieke diensten, zoals zorg en onderwijs en sociaal ontwikkelbedrijven, als grote werkgever en als wetgever en bewaker van arbeidsomstandigheden.

5.3 Groei invloed technologische ontwikkelingen

Technologie zoals AI, robotica en automatisering veranderen de arbeidsmarkt ingrijpend en bieden zowel kansen als bedreigingen voor de economie in de regio. Hoewel sommige banen verdwijnen, ontstaan er ook weer nieuwe. Denk aan data-analisten, AI-specialisten, softwareontwikkelaars en engineers in robotica/automatisering. De afgelopen jaren is gebleken dat sommige technologische ontwikkelingen de productiviteitsgroei stimuleren. De verwachting is dat dit de komende jaren alleen maar meer toeneemt. Met name in de bouw is de verwachting dat technologische innovaties de productie omhoog kunnen brengen zonder dat er meer arbeid nodig is. Datzelfde geldt voor sommige productieprocessen in de industrie. Hier zorgen arbeidsbesparende technologische verbeteringen zoals robotisering voor een lagere vraag naar laaggeschoolde arbeiders, die weer kunnen worden ingezet in andere sectoren.

In de zorg is de verwachting dat vooral zorg op afstand de ‘productie’ kan vergroten. Sommige economen verwachten dat AI de arbeidsproductiviteit de komende jaren positief zal beïnvloeden.⁸⁸

Een deel van de huidige banen zal fundamenteel van karakter veranderen. Veel taken zullen geautomatiseerd of technologisch ondersteund worden, wat een verschuiving vraagt in vaardigheden en opleiding. Er zijn mensen nodig om nieuwe technologieën te ontwikkelen en nieuwe, gedigitaliseerde machines te

produceren. Ook ontstaan er nieuwe banen voor mensen die met die nieuwe technologieën en machines aan het werk gaan. Op dit moment vinden veel bedrijven het moeilijk om voldoende gespecialiseerde werknemers te vinden, met name in robotica, AI en software. Vaardigheden van de huidige beroepsbevolking kunnen snel verouderen. Om de regio toekomstbestendig te maken, is het essentieel om in te zetten op scholing van nieuwe vakken en omscholing, afgestemd op de behoeften van het bedrijfsleven. Daarnaast vraagt de transitie aandacht voor sociale inclusie, zodat iedereen kan profiteren van de technologische vooruitgang.

5.4 Recreatie en toerismesector blijft groeien

Toegang tot voldoende mogelijkheden voor buitenrecreatie in natuur en landelijk gebied zijn essentieel voor het welbevinden van iedereen. Het is voor provincies een belangrijke opgave om recreatieruimte, zowel locaties als gebieden als de toegang daartoe, betaalbaar te houden en integraal mee te nemen in gebiedsopgaven en in landelijke programma's voor natuurontwikkeling en vitale buitengebieden.⁸⁹

Nog geen tien jaar geleden was het algemeen geaccepteerd om als dorp, stad of regio een groei van recreatie en toerisme na te streven. Tegenwoordig kijken provincies daar gedifferentieerder naar. Er is meer aandacht voor de impact van recreatie en toerisme op de fysieke leefomgeving. Soms is er sprake van negatieve effecten van piekbelasting van bezoek en er is meer aandacht gekomen voor beperking van de ecologische voetafdruk van recreanten en toeristen.⁸⁹

⁸⁸ CPB/PBL (2025) Toekomstverkenning WLO-cahier Economie

⁸⁹ IPO (2025) Position paper en achtergronddocument Recreatie en toerisme

De toeristische sector in Brabant maakte in 2024 een groei door: er verbleven meer binnen- en buitenlandse gasten in de provincie. Vooral gasten vanuit Duitsland en België zorgden voor een forse groei. Ook de prognoses voor de komende jaren zijn positief: er wordt tot 2035 een groei van 11% in binnenlands toerisme en 37% in buitenlands toerisme verwacht..⁹⁰

Dat betekent dat Brabant in 2035 zo'n 5,5 miljoen gasten kan verwelkomen. Qua activiteiten staan buitenactiviteiten zoals fietsen of wandelen, uit eten gaan en attractiebezoek bovenaan de vrijetijdsbestedingen. Aan deze activiteiten wordt ook het meeste geld uitgegeven. Het zoeken naar rust en natuur is een groeiende trend. Mensen zoeken steeds meer balans tussen werk en vrije tijd. Kamperen wordt weer populairder en korte vakanties hebben een enorme vlucht genomen met thema's als cultuur, platteland, natuur, gezondheid, verzorging en actief/avontuurlijk bezig zijn..⁹¹

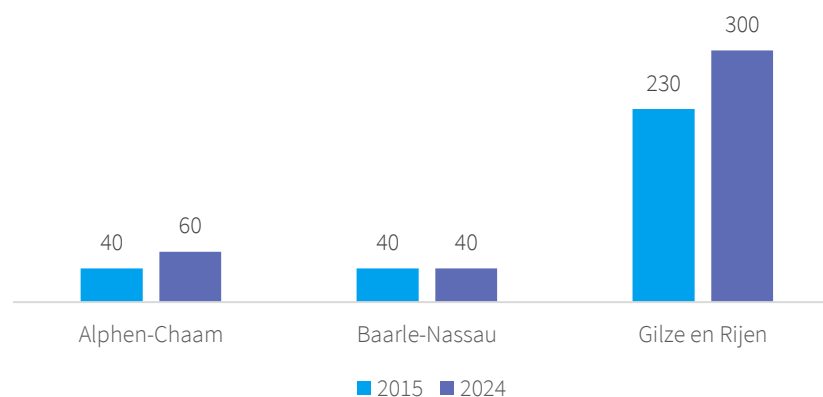
Het is niet duidelijk in hoeverre deze ontwikkelingen van toepassing zijn op het ABG-gebied omdat de aantrekkingskracht van de Efteling de regionale toerismecijfers behoorlijk beïnvloeden; De Efteling alleen al had in 2023 5.56 miljoen bezoekers. "De Duitse bezoekers zorgden voor 33% van de totale groei in het aantal bezoekers, de Engelsen voor 12% en de Belgische bezoekers waren goed voor zelfs 48% van de groei. In Nederland is vooral een flinke stijging te zien in het aantal abonneementhouders..⁹² Het ABG-gebied is vooral gericht op verblijfsrecreatie, met name in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau. Ook dagrecreatie wordt steeds belangrijker.

Het ABG-gebied heeft recreanten in deze trends veel te bieden. Onduidelijk is in hoeverre de ambities van Defensie de mogelijkheden voor recreatieve ontwikkelingen doorkruisen. Voor ondernemers in de recreatieve sector wordt door de gemeente Gilze en Rijen samengewerkt met de regio Hart van Brabant in Regioboost..⁹³ De gemeenten Alphen-Chaam en Baarle-Nassau werken samen in Grensland de Baronie..⁹⁴ Het aantal banen in de cultuur en recreatie sector weergegeven in figuur 13 is voor de gemeente Alphen-Chaam en Gilze en Rijen gestegen.

Figuur 13

Aantal banen in sector cultuur & recreatie

LISA (2025)

⁹⁰ Brabantpartners (2024) [Toerismecijfers Brabant 2024](#)

⁹¹ Overheid.nl - [Kadernota Recreatie en Toerisme](#)

⁹² Pretwerk.nl (2024) [Bezoekersrecord voor de Efteling in 2023](#)

⁹³ Regio Hart van Brabant (z.d.) [Regioboost](#)

⁹⁴ Grensland De Baronie (z.d.) [Grensland De Baronie](#)

„Gemeente Alphen-Chaam is een Cittaslow-gemeente die bezoekers uitnodigt te genieten van de rust en ruimte en het landschap in de gemeente.“⁹⁵ Deze insteek sluit goed aan op de hierboven genoemde trends.

„Baarle-Nassau brengt toeristische en recreatieve activiteiten samen op een website in samenwerking met Baarle-Hertog.“⁹⁶ Baarle-Nassau heeft diverse recreatieparken. Daar waar recreatieparken geen toekomst hebben kiest Baarle-Nassau als uitzondering op het beleid, voor transformatie tot woonlocaties.“⁹⁷

5.5 Druk op energievoorzieningen

„In Brabant is sprake van netcongestie, het elektriciteitsnet is op veel plekken vol of bijna vol, en er zal de komende jaren veel geïnvesteerd moeten worden om die knelpunten te verhelpen. Het elektriciteitsnet heeft niet genoeg capaciteit om alle vraag en aanbod van stroom tegelijk af te handelen bijvoorbeeld door groei van verbruik (elektrische voertuigen, warmtepompen) en groei van lokale productie (zoals zonnepanelen). Rijk, provincies, gemeenten en netbeheerders werken aan oplossingen hiervoor. Eén van die oplossingen is de ontwikkeling van energiehubs. Hierin werken meerdere partijen lokaal samen en stemmen hun energieopwek, -opslag en -verbruik op elkaar af.“⁹⁸

„Omdat bedrijven niet de energiec capaciteit kunnen krijgen die nodig is voor hun productie- of bedrijfsgroei, stellen veel bedrijven hun plannen uit. Dit vertraagt banengroei en investeringen, wat direct de arbeidsvraag in de regio kan beïnvloeden. Niet alleen bedrijven maar ook woningbouwprojecten kampen met

vertraging door netcapaciteitstekorten, minder nieuwbouw betekent niet alleen minder woningbouw, maar ook minder werk voor bouwvakkers en installatiebedrijven. Daarnaast hebben veel bedrijven in Brabant moeite om duurzame energieprojecten te realiseren omdat het net te vol is.

„Technologische verbeteringen maken productieprocessen energiezuiniger. Bovendien zullen de kosten van het opwekken van (hernieuwbare) elektriciteit verder afnemen dankzij technologische veranderingen. De productie van basismaterialen (o.a. metalen, plastics) wordt daardoor goedkoper. Vooral Nederland is een goede plek voor deze industrieën met grote bronnen van goedkope offshore-windenergie dichtbij.“⁹⁹

5.6 Industrie en bedrijventerreinen

„Vergroening en verduurzaming van bedrijventerreinen vinden het Rijk, gemeenten en regio's belangrijk. Ondernemers en bedrijven worden steeds meer opgeroepen tot samenwerking om de bedrijventerreinen te verduurzamen. In Greendeals wordt samengewerkt aan energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie en drinkwaterreductie. Vanwege het veranderende klimaat krijgen bedrijventerreinen steeds meer te maken met hevige regenbuien, droogte en hitte. Dit zorgt voor (water)overlast en schade op bedrijventerreinen.

„De Ontwerp Nota Ruimte roept op om de fysieke en toegestane ruimte op bedrijventerreinen zo strategisch mogelijk te gebruiken, door ruimte te reserveren voor energieopwekking, -distributie en -opslag, in te zetten op besparing van

⁹⁵ Gemeente Alphen-Chaam (z.d.) [CittasLow](#)

⁹⁶ Visit Baarle (z.d.) [Visit Baarle](#)

⁹⁷ Gemeente Baarle-Nassau (2026) [Afwegingskader transformatie recreatieparken](#)

⁹⁸ Brabant.nl (z.d.) [Energiehubs](#)

⁹⁹ CPB/PBL (2025) [Toekomstverkenning WLO-cahier Economie](#)

energie en gebruik te maken van duurzame en circulaire grondstoffen.¹⁰⁰ Deze strategie moet ervoor zorgen dat de productie van bedrijven niet stagneert of stopt vanwege stroomstoringen of gebrek aan toegang tot het energienet.

De gemeente Gilze en Rijen doet hieraan mee in het zogenaamde SPUK-programma van de regio Hart van Brabant.¹⁰¹ Gilze en Rijen is gestart met een pilot op het bedrijventerrein Broekakkers. Door ruimte te maken voor tijdelijke opvang van water en het planten van meer groen zijn de eerste stappen naar verduurzaming gezet.¹⁰² Ook in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau worden de eerste stappen gezet om de komende jaren bedrijventerreinen te verduurzamen.¹⁰³

Het totale gebied met de bestemming 'bedrijventerrein' vormt de bruto oppervlakte van een bedrijventerrein. De netto oppervlakte betreft de uitgeefbare bedrijfskavels. De verhouding tussen beide zegt iets over de efficiëntie van ruimtegebruik en de kwaliteit van de inrichting van het terrein. Alphen-Chaam heeft in 2023 met 88,5% de hoogste bruto-netto verhouding, gevolgd door Gilze en Rijen (82,3%) en Baarle-Nassau (70,0%). Alleen Baarle-Nassau scoort lager dan het provinciale gemiddelde van 76,6%. Wat betreft veroudering kennen Alphen-Chaam en Baarle-Nassau geen verouderde bedrijventerreinen. Gilze en Rijen heeft met 1,4% een beperkt aandeel verouderde bedrijventerreinen, wat aanzienlijk lager is dan de provincie (8,3%) en Midden-Noord-Brabant (6,6%). Veroudering kan zich uiten in technische aspecten (zoals ontbrekende glasvezelkabels of te smalle wegprofielen), economische aspecten (afname van de bijdrage aan het BBP),

maatschappelijke aspecten (sociale veiligheid) en ruimtelijke aspecten (functies die niet meer passen in de veranderende omgeving).

De drie gemeenten scoren vergelijkbaar op duurzaamheid: het aandeel elektrische bedrijfsauto's in 2025 ligt tussen 0,9% (Baarle-Nassau) en 1,3% (Alphen-Chaam), waarbij Gilze en Rijen 1,2% scoort. De percentages van het ABG-gebied liggen echter onder het provinciale gemiddelde van 2,8%.

¹⁰⁰ Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025) [Ontwerpnota Ruimte](#)

¹⁰¹ Midpoint Brabant (z.d.) SPUK: [Verduurzaming bedrijventerreinen in Hart van Brabant](#)

¹⁰² Gemeente Gilze en Rijen (z.d.) [Duurzaam bedrijventerrein Broekakkers](#)

¹⁰³ Cool220.nl (2025) [Subsidieprogramma duurzame bedrijventerreinen gestart](#)

6
Fysieke leefomgeving

6.1 Schaarste ruimte

Zoals beschreven in paragraaf 4.1, legt een groot deel van de maatschappelijke opgaven waarmee gemeenten te maken hebben een druk op de beschikbare ruimte. We gingen daar in op ruimte voor wonen, mobiliteit en andere voorzieningen. In voorliggend hoofdstuk gaan we in op de impact van de druk op de schaarse ruimte op de natuur en ecologie. Welke zaken vergroten of verkleinen deze druk?

6.2 Meer ruimte voor Defensie

Uitbreiding en versterking van de krijgsmacht leidt tot een grote aanspraak op de fysieke omgeving.¹⁰⁴ Ruimte is in Nederland niet zomaar beschikbaar. Vandaar dat er een zorgvuldige afweging wordt gemaakt over wat waar gerealiseerd kan worden. Het kan ertoe leiden dat functies als wonen, recreatie of bedrijvigheid niet meer mogelijk zullen zijn op deze plekken. Waar mogelijk is wordt gezocht naar een combinatie van functies zoals een oefenterrein en landbouw- of natuurgebied (agrarisch medegebruik of stiltegebied).

Door de nabijheid van vliegbasis Gilze-Rijen zijn er ook ruimtelijke beperkingen, zo kunnen er bijvoorbeeld geen grote windmolens gerealiseerd worden rondom aanvliegeroutes. Daarnaast is een gebied ten zuiden van Gilze tot aan Woensdrecht aangewezen als plaats waar een nieuw laagvlieggebied gerealiseerd zal worden. Deze aanwijzing heeft impact op met name Alphen-Chaam en Baarle-Nassau. Deze aanwijzing heeft impact op de andere gebruiksfuncties die er in de toekomst

kunnen worden gerealiseerd. Dit is van belang voor de plannen voor woningbouw en voor bedrijventerreinen, maar ook voor windmolens en stiltegebieden.

Ook zal Kamp Rijen als landingsplek voor helikopters intensiever gebruikt gaan worden. Tenslotte ligt bij de minister ter besluitvorming voor dat de activiteiten op de luchtmachtbasis Gilze en Rijen uitgebreider vergund kunnen worden; dit gaat om de milieuruimte en het beperkingengebied.¹⁰⁵ Met name aan de geluidsruimte worden randvoorwaarden gesteld.

6.3 Achteruitgang natuur en ecosystemen

De natuur gaat met hoge snelheid achteruit en een miljoen planten- en diersoorten worden bedreigd met uitsterven als de mensheid op de huidige voet verder gaat.¹⁰⁶

Het verlies aan biodiversiteit tast direct de natuurlijke systemen aan waarvan ons bestaan afhankelijk is. Elke soort speelt een eigen rol in het ecosysteem, van het vasthouden van water en het afbreken van organisch materiaal tot het bestuiven van planten. Als dit uit balans raakt komen voedselzekerheid, waterkwaliteit en de beheersing van droogte en overstromingen in het gedrang. Verstoorde ecosystemen vergroten ook gezondheidsrisico's, omdat robuuste ecosystemen een natuurlijke barrière vormen tegen infectieziekten.¹⁰⁷

De achteruitgang van biodiversiteit kent verschillende oorzaken. Intensieve landbouw waarbij veel kunstmest en bestrijdingsmiddelen een negatief effect

¹⁰⁴ Ministerie van Defensie (2025) Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

¹⁰⁵ Dit betekent onder andere dat er in het gebied 15 km rond de luchtmachtbasis geen gebouwen hoger dan 150 meter gebouwd mogen worden.

¹⁰⁶ PBL (2025) Achteruitgang natuur gaat sneller dan ooit in de geschiedenis van de mens

¹⁰⁷ WUR (2025) Biodiversiteit en ecosystemen uitgelegd

hebben op plant en insectaantallen, maar ook de verstedelijking heeft een negatieve impact. Wegen en infrastructuur zorgen voor onnatuurlijke grenzen in het leefgebied, hierdoor worden populaties kleiner en kwetsbaarder.¹⁰⁸ Stikstof in de vorm van ammoniak uit landbouw en stikstofoxiden uit verkeer en industrie verstoren het natuurlijke stikstofevenwicht wat impact heeft op de bodem- en waterkwaliteit en daarmee verdringen invasieve exoten de inheemse fauna en flora.¹⁰⁹

In Brabant worden meer dan 1000 planten en diersoorten als bedreigd beschouwd doordat hun leefgebieden in kwaliteit en omvang zijn afgenomen. Weidevogels zoals de grutto en watersnip, hebben het zwaar door intensivering van landbouw en verlies van leefgebieden.¹¹⁰ In natuurgebieden verdringen stikstofminnende soorten kwetsbare planten, verdwijnt heidevegetatie en verzuurt de bodem door de neerslag van stikstof.¹¹¹

In de omgevingsvisie geeft Alphen-Chaam weer op welke manier zij werken aan herstel van het ecosysteem.¹¹² Vergroening, klimaatadaptatie en streven naar circulariteit zijn hier belangrijke onderdelen van. Ook Baarle-Nassau geeft in de omgevingsvisie aan integraal te willen werken aan versterking van duurzaamheid en herstel van biodiversiteit.¹¹³ In Gilze en Rijen is al gewerkt aan het herstel van beekdalen en wil men verder aan de slag met het behoud en herstel van het

afwisselend landschap.¹¹⁴ Daarnaast wordt in projecten, zoals in de Wouwerwal, samen met bewoners en maatschappelijke organisaties de biodiversiteit versterkt.¹¹⁵

6.4 Zoektocht naar balans tussen natuur en landbouw

Zoals eerder benoemd staat de natuur onder druk in Nederland. Een van de oorzaken hiervan is de uitverhouding geraakte balans tussen natuur en landbouw.

Na de tweede wereldoorlog is de landbouw sterk veranderd. Van kleinschalig en gemengd naar grootschalig en intensief. Hierdoor kwam er minder ruimte voor de natuur en landschapselementen en raken bodems sneller uitgeput. Door de grotere aantallen dieren is er meer mest, wat zorgt voor veel ammoniakuitstoot, die neerslaat als stikstofdepositie in natuurgebieden. Hierdoor verzuurt de bodem en verdringen snelgroeiende planten zeldzame soorten.¹¹⁶ Uit mest en kunstmest kunnen verschillende vormen van stikstof en fosfor uitspoelen naar het grond- en oppervlaktewater. Stikstof komt ook vrij uit urine en afgestorven plantenresten.¹¹⁷ Een te hoog gehalte aan deze voedingsstoffen, leidt tot eutrofiëring met overwoekering van algen of eendenkroos in het oppervlaktewater als gevolg.¹¹⁸ In

¹⁰⁸ WUR (2025) [Biodiversiteit en ecosystemen uitgelegd](#)

¹⁰⁹ Brabant (2026) [Invasieve exoten en uitheemse planten en dieren](#)

¹¹⁰ Brabant (2025) [Biodiversiteit en leefgebieden](#)

¹¹¹ Brabants landschap (2020) [Natuurherstel natura 2000 gebieden](#)

¹¹² Gemeente Alphen-Chaam (2025) [Omgevingsvisie Gemeente Alphen-Chaam \(Ontwerp\)](#)

¹¹³ Gemeente Baarle-Nassau (2025) [Omgevingsvisie Gemeente Baarle-Nassau](#)

¹¹⁴ Gemeente Gilze en Rijen (2025) [Omgevingsvisie Gemeente Gilze en Rijen](#)

¹¹⁵ Gemeente Gilze en Rijen (z.d.) [Samen bouwen aan de toekomst van de Wouwerwal](#)

¹¹⁶ CLO (2025) [Herkomst stikstofdepositie](#)

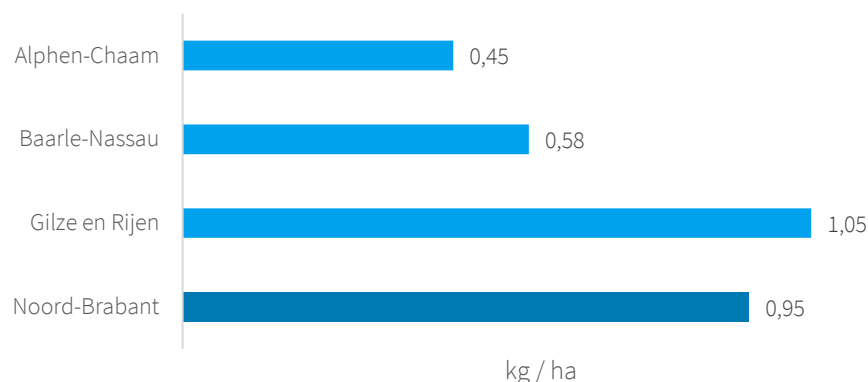
¹¹⁷ RIVM (z.d.) [Stikstof in bodem en water](#)

¹¹⁸ RIVM (z.d.) [Fosfor in bodem en water](#)

Figuur 14

Gemiddelde emissie fosfor op het oppervlaktewater

Emissieregistratie (2022)

Figuur 15

Gemiddelde emissie stikstof op het oppervlaktewater

Emissieregistratie (2022)

de gemeente Gilze en Rijen ligt de emissie fosfor op het oppervlaktewater hoger met 1,10 kg/ha dan het provinciaal gemiddelde van 0,95 kg/ha. In de andere twee gemeenten ligt de emissie fosfor onder het Brabants gemiddelde, zie figuur 14.

Voor wat betreft stikstof in het oppervlaktewater, liggen de cijfers voor alle drie gemeenten onder het provinciaal gemiddelde, zie figuur 15.

Voor de landbouw is het vaak gunstiger als land snel droog is en er weinig natte zones zijn, hierdoor zijn verschillende slotennetwerken aangelegd en waterpeilen verlaagd. Dit heeft als gevolg dat natuurgebieden ook verdrogen.¹¹⁹ Daarnaast zijn veel heggen, houtwallen en poelen verdwenen om efficiënter te kunnen werken. Het aanvalsplan Landschapselementen uit 2022 heeft als doel gesteld om 10% groenblauwe dooradering (GBDA) van het landelijk gebied te realiseren.¹²⁰ Onder GBDA vallen onder andere deze heggen, houtwallen en poelen. De drie gemeenten liggen dicht bij elkaar wat betreft het percentage GBDA in het landelijk gebied. De gemeente Baarle-Nassau kent een percentage van 1,9%, Alphen-Chaam 1,8% en Gilze en Rijen 1,7%. Dit is onder het provinciaal gemiddelde van 2,1%. Het ABG-gebied heeft hier dus nog een opgave te realiseren. Het voorkomen van riooloverstort en lozingen door bedrijven is een van de mogelijke maatregelen hiervoor.

Doordat in Nederland landbouw, wonen en natuur vaak dicht op elkaar plaatsvinden is de natuur extra gevoelig voor stikstof en verdroging.

Beleidskeuzes die schaalvergroting stimuleerden en een systeem waarin maximale productie wordt beloond zijn oorzaken van deze veranderingen. Om de natuur en de landbouw meer in balans te brengen wordt steeds meer ingezet op natuurinclusieve landbouw en zien we vaker kringlooplandbouw en vergoedingen

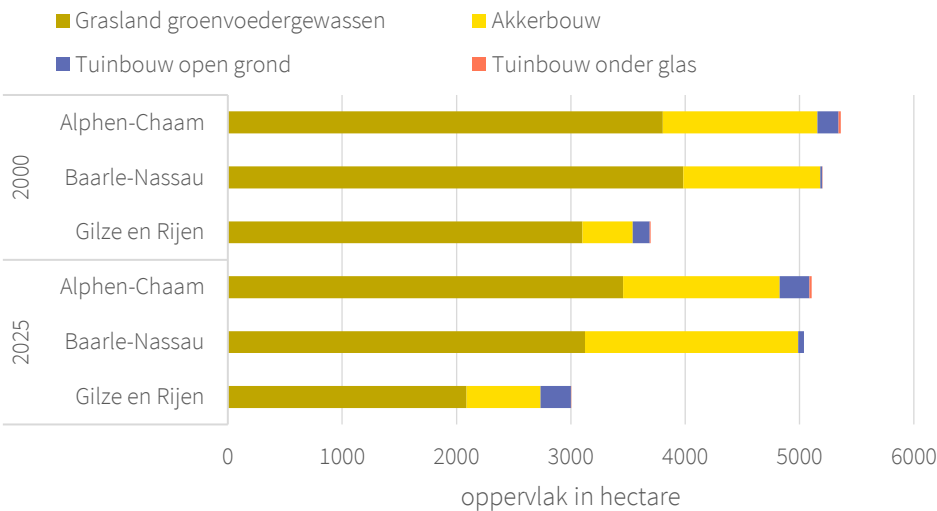
¹¹⁹ PBL (2025) [Verkenning van de lange termijn externe invloeden op landbouw en natuur in Nederland](#)

¹²⁰ Samen voor Biodiversiteit (2022) [Aanvalsplan Landschap: Realisatie van 10% groenblauwe dooradering](#)

voor natuurbeheer.¹¹⁹ De politiek zal hierin een keuzes moeten maken die gaat om het behoud van de Nederlandse positie in de agrosector versus het verweven van landbouw en natuur. Bij beide opties is een heldere visie op de rol van natuur en landbouw in de toekomst en een heldere grondstrategie nodig.

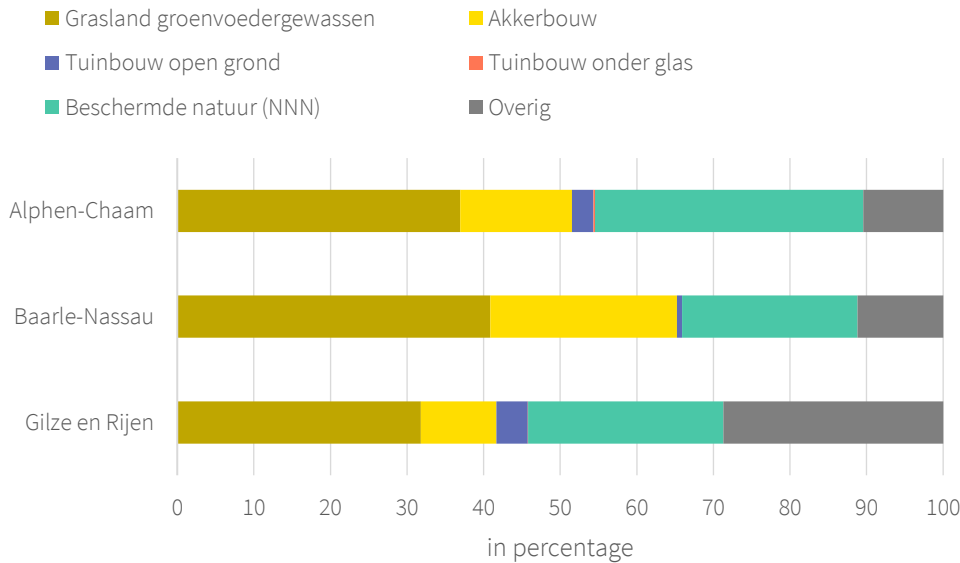
Ook de voedselproductie loopt tegen ecologische en ruimtelijke grenzen aan. In Nederland is geen productieverhoging meer mogelijk. Het verminderen van voedselverspilling (40%) is een strategie om de vraag naar voedselproducten te verlagen.¹²¹

Figuur 16
Verdeling landbouw in absolute getallen
CBS (2025)

In figuur 16 is te zien dat het overgroot deel van de landbouw in het teken staat van grasland voor groenvoedergewassen (gewassen voor vee) en akkerbouw. Voor het ABG-gebied is een daling zichtbaar in het oppervlakte landbouw sinds 2000. Zo'n 55,4% van het ABG-gebied wordt door de landbouw gebruikt. 27,8% is beschermde natuur (Natuur Netwerk Nederland) en 16,8% overig, bijvoorbeeld bebouwing of bestrating. In figuur 17 is de verdeling over de verschillende gemeenten gevisualiseerd.

Figuur 17
Verdeling grondgebruik in 2025
CBS, IPO, RVO (2025)

¹²¹ PWC (2025) Hoe de voedselsector zich ontwikkelt tot een domein

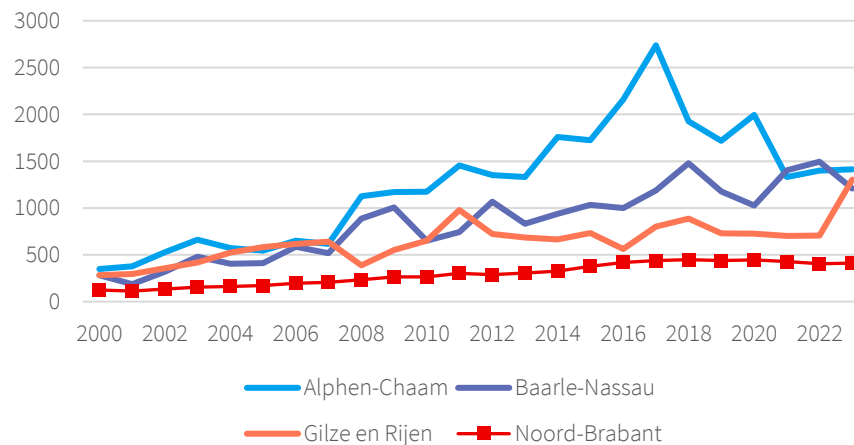
6.5 Lucht- en waterkwaliteit staan onder druk

De luchtkwaliteit in Nederland is duidelijk verbeterd vanaf de jaren 90, maar nog steeds niet zonder risico's, en vooral lokaal (bij drukke wegen en steden) treden significante vervuilingsspieken op. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat mensen door luchtverontreiniging gemiddeld korter leven, en dat fijnstof diep in de longen kan doordringen en hart- en longziekten veroorzaakt. Fijnstof afkomstig van de veehouderij kan ook veel impact hebben op de gezondheid, bijvoorbeeld dat er meer longontstekingen worden aangetroffen nabij geitenstallen.¹²² In 2023 telde de gemeente Alphen-Chaam twaalf geitenbedrijven, Baarle-Nassau vijf en Gilze en Rijen drie. Twee jaar later, in 2025, zijn er alleen in Alphen-Chaam nog geitenbedrijven actief. Het aantal geiten per bedrijf is ook in de gemeente Alphen-Chaam hoog, zie figuur 18. De schaalvergroting is vooral te zien in de periode tussen 2014 en 2020. Vergeleken met de provincie is dit ook hoog. Perioden met hoge ozonwaarden (smog) kunnen leiden tot snellere ademhaling, irritatie van luchtwegen en meer gezondheidsklachten, vooral bij gevoelige groepen zoals ouderen en kinderen.¹²³

De waterkwaliteit in Nederland is zorgelijk. Het oppervlaktewater voldoet bijna nergens in Nederland aan de kwaliteitseisen voor zowel de chemische als de ecologische kwaliteit. Geen enkel oppervlaktewaterlichaam in Brabant voldoet aan de ecologische kwaliteiten van het KRW in 2024.¹²⁴ Opvallend is dat bijna alle waterlichamen in Nederland ook niet voldoen aan de chemische kwaliteit in 2024, maar wel de Boven Mark en Galdersche beek (gedeeltelijk gelegen in Alphen-

Chaam en Baarle-Nassau).¹²⁵ Grondwater en oppervlaktewater, zoals rivieren, kanalen, beken en meren, bevatten al jaren te veel meststoffen als nitraat en fosfaat en restanten van bijvoorbeeld bestrijdingsmiddelen. Maar ook op andere fronten is het niet best gesteld, denk aan de grote hoeveelheden PFAS en microplastics in Nederlandse wateren. Ook zorgen productie en gebruik van geneesmiddelen en cosmetica voor veel giftige microverontreinigingen in het water.¹²⁶ De slechte waterkwaliteit heeft verschillende gevolgen. Zo lijden ecosystemen onder de verminderde waterkwaliteit, veel dieren, planten en micro-organismen die in het water leven zijn kwetsbaar voor nutriënten (onder meer door bemesting) en chemische verontreiniging en de drinkwatervoorziening staat onder druk door hogere concentraties nitraat en stoffen die extra zuivering vereisen, wat kosten kan verhogen.

Figuur 18
Aantal geiten per agrarisch bedrijf
CBS (2025)

¹²² RIVM (2025) [Meer longontstekingen nabij geitenhouderijen, bacteriën mogelijke verklaring](#)

¹²³ RIVM (2026) [Luchtkwaliteit Nederland](#)

¹²⁴ CLO (2025) [Waterkwaliteit oppervlaktewater, 2024](#)

¹²⁵ CLO (2025) [Chemische waterkwaliteit oppervlaktewater KRW, 2024](#)

¹²⁶ WUR (2025) [Een dikke onvoldoende voor waterkwaliteit.](#)

6.6 Klimaatveranderingen leiden tot meer weerextremen

Door klimaatverandering verandert het weerpatroon: hevige regenbuien komen vaker voor en er valt meer neerslag in korte tijd dan vroeger. Het gevolg is dat stedelijke afvoersystemen (riool en straten) het water soms niet snel genoeg kunnen verwerken, met water op straat en in kelders als gevolg. Stedelijk ontwerp met veel verharding (asfalt, beton) maakt dat regenwater niet goed in de bodem kan zakken.

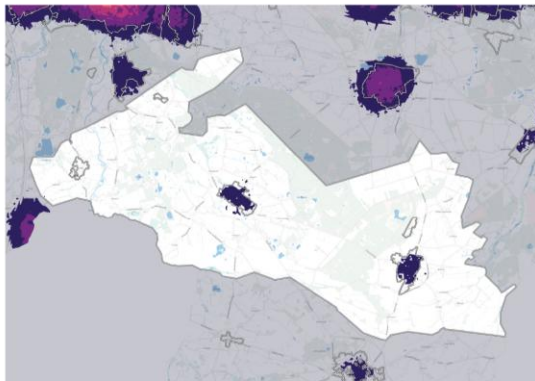
Figuur 19

Stedelijk hitte eiland effect

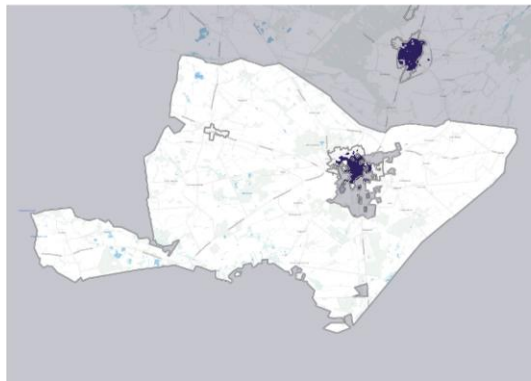
Atlas Natuurlijk Kapitaal (2017) & CBS (2021)

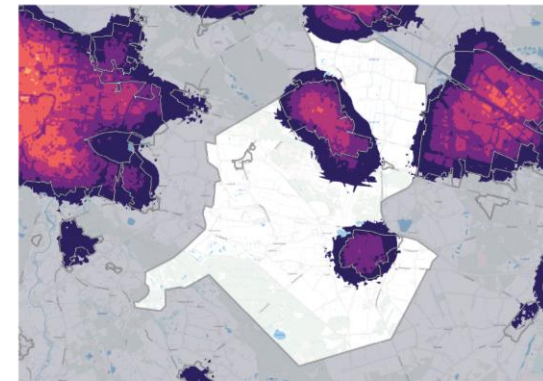
Alphen-Chaam

Baarle-Nassau

Gilze en Rijen

Daarnaast zorgt klimaatverandering ook voor frequentere, langdurige en intensere hittegolven. In steden worden deze effecten versterkt door het 'urban heat island' effect. Verharding en gebouwen absorberen hitte en laten 's nachts weinig warmte los, waardoor het in steden warmer blijft dan in buiten stedelijk gebied.¹²⁷ Dit kan ook gezondheidsproblemen tot gevolg hebben, vooral bij ouderen, kinderen en mensen met al onderliggende gezondheidsproblemen. Daarnaast kan hitte werk en slaap verstoren. In figuur 19 is voor het ABG-gebied het gemiddelde luchttemperatuurverschil in °C tussen de stedelijke en omliggende landelijke gebieden weergegeven met de bevolkingskernen. Vooral Gilze en Rijen kent in de kern Rijen hogere temperatuurverschillen met het

¹²⁷ Nationaal dashboard toekomstbestendige leefomgeving (2026) [Thema klimaat](#)

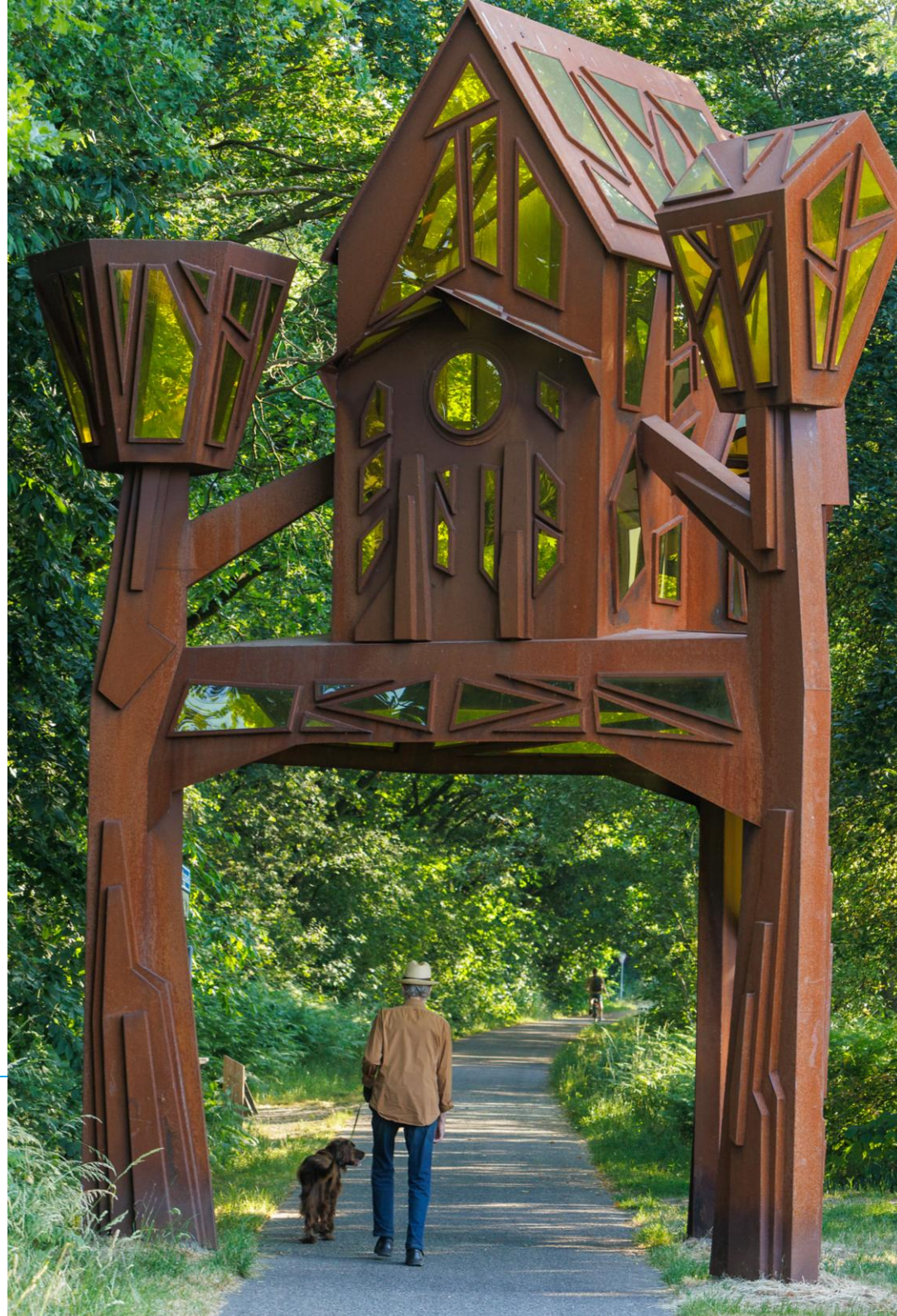
buitengebied. Ook zien we invloeden van omliggende gemeenten zoals Tilburg en Dongen.

Klimaatverandering betekent niet alleen meer regen, maar ook langdurige droge perioden, vooral in de zomer. Door hogere temperaturen verdampt water sneller en daalt het grondwaterpeil. Dit geeft meer druk op drinkwatervoorzieningen en heeft minder groene parken en een gebrek aan irrigatie voor groen en fauna als gevolg.

Ook kan het klimaat leiden tot meer infectieziekten vanwege muggen die zich in Nederland vestigen. Ouderen zijn enerzijds kwetsbaarder voor infectieziekten vanwege hun verminderde afweer. Anderzijds zijn jongeren kwetsbaarder voor terugkerende infectieziekten.

Klimaatadaptief en waterrobuust in 2050 houdt in dat de leefomgeving en gedrag in 2050 is aangepast aan de gevolgen van klimaatverandering. Het vergroenen van stedelijk gebied zorgt voor verkoeling op hete dagen, maar zorgt ook dat regen de bodem in kan zakken wat goed is om wateroverlast en droogte tegen te gaan. Maar denk ook aan voldoende ruimte voor waterberging, en het opstellen van calamiteitenplannen. Omdat woningen en wegen die nu worden gebouwd of aangelegd er in 2050 nog steeds zijn, moeten deze nu al klimaatadaptief worden ontworpen. Dat vraagt om duidelijke regels voor klimaatadaptief bouwen, waarbij de landelijke Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving als inspiratie kan dienen.¹²⁸ Ondanks inspanningen om de leefomgeving klimaatadaptief in te richten zijn niet alle risico's door weersextremen te vermijden. Daarom is het belangrijk dat iedereen weet wat te doen in geval van weersextremen. Ook dat is onderdeel van klimaatadaptatie.

¹²⁸ Kennisportaal Klimaatadaptatie (2023) [Maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving](#)

Figuur 20 laat de waterdiepte zien bij een bui waar in twee uur 140 mm neerslag valt (een bui dat 1x per 1000 jaar voor kan komen), waarna het twee uur droog is. Het kan gebruikt worden als stresstest voor het vervoeren van het overtollige water. Dit is een extremere situatie dan de regenbui in Zuid-Limburg uit 2021. Het geeft een indicatie waar in de gemeenten waterdieptes tot wel 5 meter plaats kunnen vinden. De vliegbasis in Gilze en Rijen valt op met hoge waterdieptes.

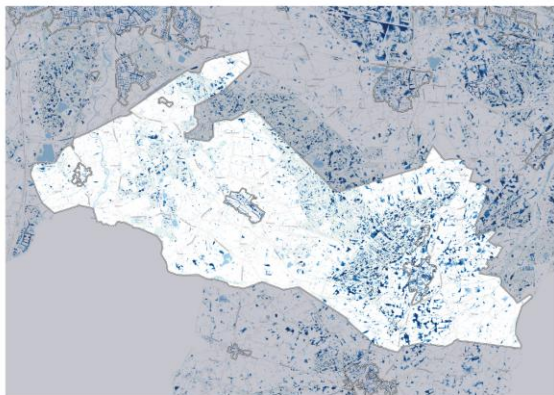
Figuur 20

Waterdiepte bij een bui van 140 mm / 2 uur

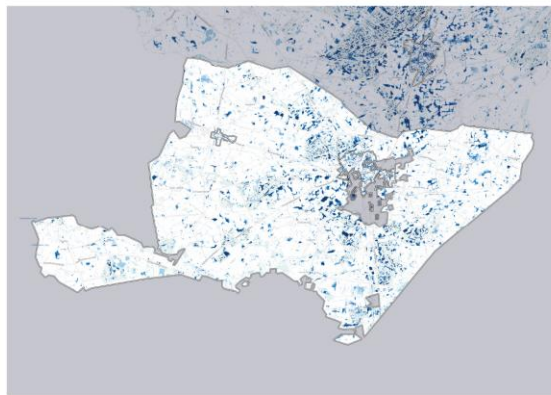
Klimaatmonitor (2023) & CBS (2021)

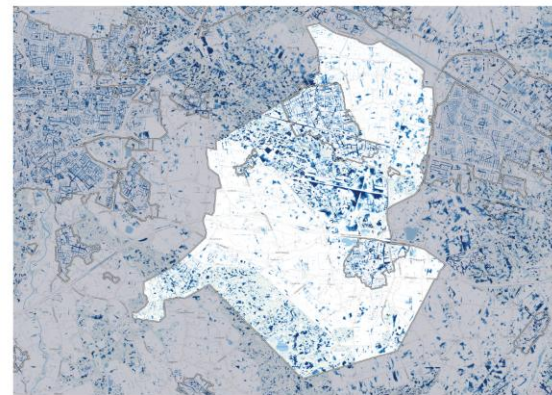
Alphen-Chaam

Baarle-Nassau

Gilze en Rijen

6.7 Transitie naar hernieuwbare energie

In Nederland is een energietransitie gaande om de uitstoot van broeikasgassen sterk te verminderen en klimaatneutraliteit te bereiken. Hierbij vindt een verschuiving plaats van een energiesysteem dat draait op fossiele brandstoffen (zoals aardgas, olie en kolen) naar een systeem gebaseerd op hernieuwbare, duurzame energiebronnen zoals wind, zon, waterkracht en biomassa. Nederland heeft lange tijd veel energie uit gas en olie gebruikt, maar fossiele bronnen raken uitgeput, zijn onvoorspelbaar in prijs en vaak geïmporteerd..¹²⁹

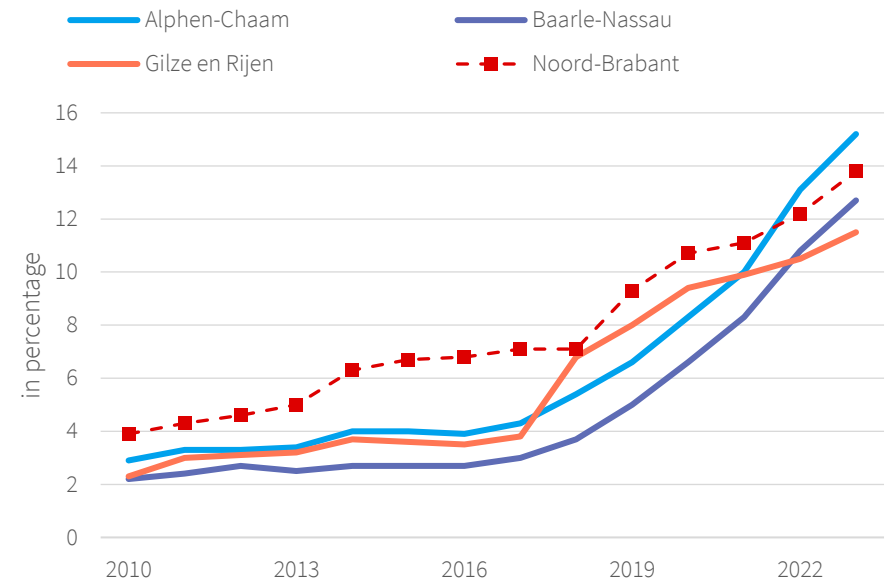
Het aandeel hernieuwbare energie is gestaag gegroeid in Nederland sinds 2018. Dit geldt ook voor de provincie en het ABG-gebied, zie figuur 21. De elektriciteitsnetten raken echter verzadigd door de snelle toename van zon- en windenergie. Hierdoor is sprake van netcongestie. Toegang tot energie is de komende jaren een behoorlijke opgave. De provincie Noord-Brabant heeft het Energieperspectief 2050 opgesteld waarin zij voorstellen het energiesysteem te veranderen. Dit perspectief kan als strategisch kompas voor de langere termijn dienen.

Het netwerk zal de komende jaren efficiënter benut (moeten) worden door de in regionaal verband vraag en aanbod van energie beter op elkaar af te stemmen. Daarnaast zijn flinke investeringen nodig in opslagcapaciteit en infrastructuur..¹³⁰ Ook worden gemeenten opgeroepen om bij bouwontwikkelingen netbewust te bouwen..¹³¹

Figuur 21

Ontwikkeling bekend hernieuwbare energie t.o.v. bekend energieverbruik

Klimaatmonitor (2023)

6.8 Warmtetransitie

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de uitstoot van CO₂ in 2030 met 49% moet zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Dit is vertaald in de doelstelling dat circa 1,5 miljoen gebouwen voor 2030 aardgasvrij, dan wel verduurzaamd, moeten zijn. De ambitie is om dit te realiseren via een gebiedsgerichte aanpak waarin gemeenten de regie voeren. Eind 2026 (mogelijk eind 2027) moeten gemeenten

¹²⁹ CBS (2026) [Energietransitie](#)

¹³⁰ Provincie Noord-Brabant (2026) [Het Energieperspectief 2050- een ontwerp](#)

¹³¹ Netbewust Bouwen (z.d.) [Samenbouwen aan de toekomst van wonen en energie](#)

weer een warmteprogramma vaststellen waarin ze voor de periode van de komende 10 jaar aangeven welke gebieden worden overwogen om aan te wijzen als warmtetransitiegebied en wat de mogelijke warmtealternatieven zijn.¹³² Alle woningen moeten energielabel B+ hebben om te kunnen overgaan naar aardgasvrije wijken. Momenteel heeft 63,3% van alle gelabelde woningen in de gemeente Gilze en Rijen energielabel B of hoger. Dit is 3,3 procentpunt hoger dan de provincie en ruim boven het landelijk niveau van 57,5%. Alphen-Chaam met 55,6% en Baarle-Nassau met 49,0% blijven achter. Opvallend is dat de gemeente Gilze en Rijen in ruim tien jaar tijd een stijging van 44,3 procentpunt heeft doorgemaakt. Met name de inzet op collectieve warmtenetten in de bebouwde omgeving om aan de landelijke ambities voor aardgasvrij wonen te voldoen, betekent dat gemeenten nog flink aan de slag moeten met de warmtetransitie.¹³³

Te veel particuliere oplossingen en initiatieven in wijken waar gemeenten warmtenetten willen realiseren, maken het overgaan naar zo'n warmtenet echter duurder en lastiger.

Het ABG-gebied staat beschreven als zoekgebied voor de plaatsing van windmolens in de Regionale Energie- en Klimaatstrategie. Momenteel is niet duidelijk in hoeverre de uitbreiding van de laagvliegroutes deze ambities doorkruisen.

6.9 Schaarste van grondstoffen door toenemende vraag

De vraag naar kritieke grondstoffen groeit hard, als gevolg van toenemende bevolkingsgroei, welvaart, digitalisering en duurzame ambities zoals de energietransitie. Er is duidelijk sprake van grondstoffen schaarste en grondstoffen-afhankelijkheid in Nederland.¹³⁴ Voldoende leveringszekerheid van diverse kritieke grondstoffen, zoals lithium, iridium en kobalt, is nodig voor bijvoorbeeld batterijen, windmolens, halfgeleiders, waterstofproductie, zonnepanelen, ledverlichting, defensietoepassingen maar ook bijvoorbeeld mobiele telefoons. Voor sommige kritieke grondstoffen zijn we momenteel afhankelijk van landen van buiten Europa.¹³⁵ Deze grondstoffen komen meestal uit geopolitiek complexe regio's, en dan voornamelijk China. Dit maakt Nederland kwetsbaar.¹³⁶

De afhankelijkheid ontstaat door toenemende vraag, beperkte voorraden in Nederland en weinig circulair gebruik. Hierdoor kunnen prijzen stijgen en kan de leveringszekerheid bij geopolitieke verstoringen onder druk staan. Voor een toekomstbestendige economie is circulair beleid noodzakelijk.¹³⁷ In Nederland is nu ongeveer een kwart circulair. Het verminderen van de totale hoeveelheid afval en het gescheiden inzamelen van afval is een klein onderdeel van circulaire economie dat op lokale schaal ten uitvoer komt.

¹³² VNG (2025) [Warmtetransitie: overgang naar aardgasvrij](#)

¹³³ Overheid.nl (z.d.) [Overstap naar duurzame warmtebronnen](#)

¹³⁴ CBS (2025). [Nederlandse afhankelijkheid van kritieke materialen](#)

¹³⁵ Rijksoverheid (2025) [Nederland gaat leveringsrisico's kritieke grondstoffen beter in de gaten houden](#)

¹³⁶ European Union (2025) [The future of European competitiveness](#)

¹³⁷ PWC (2025) [Grondstoffenschaarste maakt circulaire economie noodzakelijk](#)

Alle gemeenten in het ABG-gebied zijn goed op weg om het aantal huishoudelijk afval te verminderen. In het begin van de 21ste eeuw zaten alle drie de gemeenten ruim boven 650 kilo per inwoner. In de afgelopen 25 jaar is dit flink afgenomen en hebben de gemeenten evenveel huishoudelijk afval als het gemiddelde van Noord-Brabant, alleen Gilze en Rijen zit hier nog boven, zie figuur 22. Gilze en Rijen scheidt wel het afval het meest. Ongeveer 90% van het afval wordt daar gescheiden. Alphen-Chaam en Baarle-Nassau scheiden ongeveer 85% van het afval.

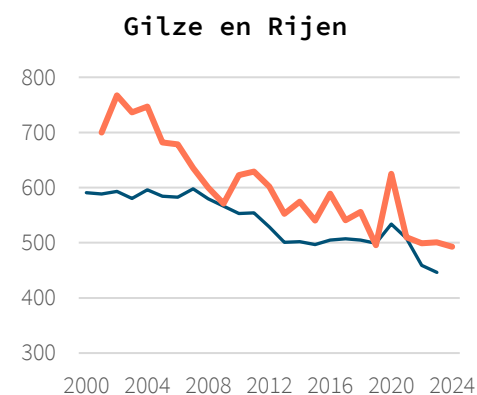
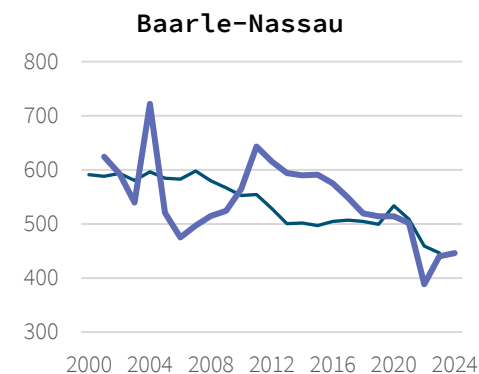
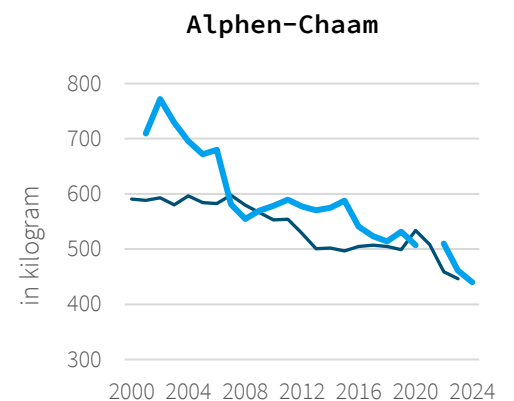

Figuur 22

Kilo huishoudelijk afval per inwoner

Klimaatmonitor (2024)

— Noord-Brabant

7 Governance

7.1 Vertrouwen in instanties is toegenomen

Het vertrouwen in de politie, justitie en het leger is de laatste 10 jaar sterk toegenomen. Inwoners hebben de afgelopen jaren meer vertrouwen gekregen in gezaghebbende, neutrale instellingen in vergelijking met de landelijke politiek..¹³⁸ Het vertrouwen in de politie is hoog omdat ze zichtbaar en daarmee ook tastbaar zijn. De politie wordt vaak beoordeeld op concrete prestaties. Dit zorgt voor een hoger gevoel van veiligheid en leefbaarheid..¹³⁹

Uit het onderzoek Burgerperspectief 2025 is gebleken dat het vertrouwen van Brabanders in politie en justitie is gestegen van 47% in 2024 naar 51% in 2025. Kijkende naar de gemeenten is het vertrouwen in instituties (politie, Tweede Kamer en rechters) van 2014 tot en met 2020 gestegen voor alle drie de gemeenten met gemiddeld 12,6 procentpunt (van 57% naar 70%). Na 2020 is het vertrouwen gezakt met gemiddeld 9,5 procentpunt. Hiermee is het vertrouwen in 2023 3 procentpunt hoger dan in 2014.

Het vertrouwen in instituties bij de gemeenten Alphen-Chaam en Baarle-Nassau ligt dicht bij het gemiddelde van de provincie en Nederland. Het vertrouwen steeg in 2014 (gemiddeld 56,9%) tot en met 2020 (gemiddeld 69,5%). Sindsdien is het gedaald naar gemiddeld 60,4%. De gemeente Gilze en Rijen toont een lager vertrouwen in instanties dan de andere gemeenten en vergeleken met de provincie en Nederland.

¹³⁸ CBS (2024) [Vertrouwen](#)

¹³⁹ CBS (2023) [Veiligheidsmonitor](#)

7.2 Samenwerking in de regio is noodzakelijk

De gemeenten in het ABG-gebied werken in verschillende verbanden samen in de regio, zie figuur 23. Voornaamste reden hiervoor is dat de maatschappelijke opgaven van de gemeenten niet op houden bij hun grenzen. Het betreft dan met name in Gemeenschappelijke Regelingen (GR's). Daarnaast zijn er veel verschillende informele samenwerkingstafels in de regio. De samenwerking in de Stedelijke Regio Breda Tilburg is daar een voorbeeld van. In de praktijk zijn inwoners van Gilze en Rijen vooral op Tilburg gericht, inwoners van Baarle-Nassau op Breda, en inwoners van Alphen-Chaam zijn zowel op Tilburg als op Breda georiënteerd. In de GR's zijn verschillende combinaties van de afzonderlijke gemeenten actief. Voordeel hiervan is dat ze veel horen over hoe anderen de zaken aanpakken. Nadeel is dat er niet altijd op het niveau van het ABG-gebied wordt afgestemd wat de inzet van de verschillende gemeenten in de regio is.

Stedelijke Regio Breda Tilburg

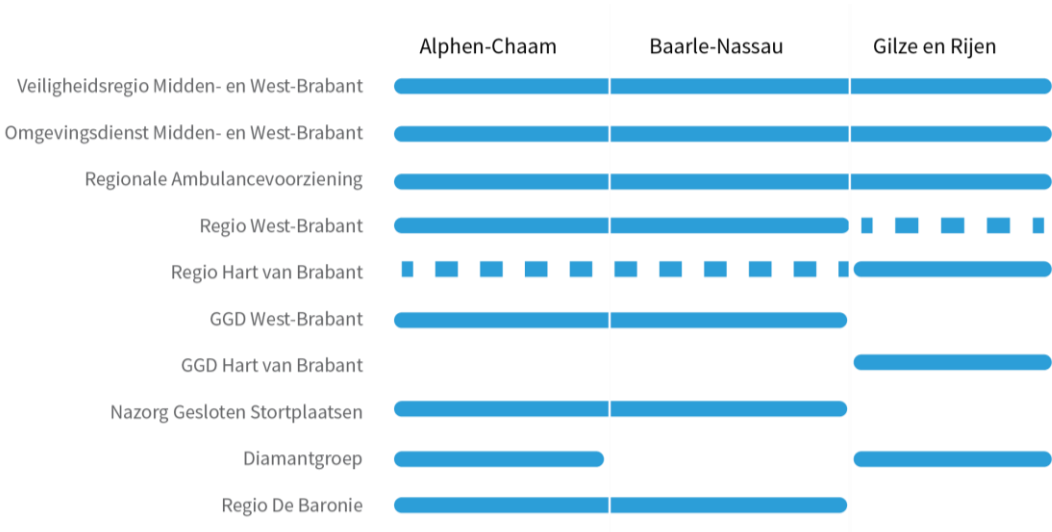
De Stedelijke Regio Breda Tilburg, de SRBT, bestaat uit de 19 gemeenten van de regio Hart van Brabant en van de regio de Baronie en vier waterschappen. Formeel heeft deze regionale samenwerking de status van 'lichte netwerksamenwerking gericht op een verlengd lokaal bestuur'.¹⁴⁰ De gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen nemen zowel op ambtelijk als op bestuurlijk niveau deel aan de verschillende overlegtafels. De SRBT is een informeel samenwerkingsverband en de formele besluiten worden in de twee GR- regio's genomen.

De SRBT onderscheidt zich van bijvoorbeeld de Brainport-regio door haar sterke focus op een hoogwaardig kenniscluster op het gebied van mens- en gedragswetenschappen (human centered innovation) (alfa/gamma-profiel) met

toonaangevende onderwijsinstellingen in Breda en Tilburg, logistiek en maritieme verbindingen.

Binnen de overlegtafels van de SRBT wordt vanuit dezelfde uitgangspunten integraal gekeken naar de ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied. Zo geldt overal dat water en bodem sturend zijn voor het bepalen van wat er waar kan en is 'de juiste woning op de juiste plek' een gemeenschappelijk uitgangspunt. Regionaal gelabelde middelen en denkkraft worden proactief ingezet om lokale bestuursakkoorden en beleidsambities daadkrachtig te ondersteunen en te versnellen.

Figuur 23
Samenwerkingsverbanden binnen het ABG-gebied

¹⁴⁰ Strategieteam SRBT (2025) [Overdrachtsdocument colleges](#)

Thema's waar de SRBT aan werkt zijn Wonen, Landelijk gebied, Integratie, Economie, Energietransitie en Mobiliteit. Voor de lange termijnontwikkelingen worden de RIA en ROA opgesteld in SRBT-verband. Ook voor het ABG-gebied zijn deze thema's belangrijk, vooral als de update van de uitvoeringsagenda opgesteld wordt. Voor de gemeente Gilze en Rijen spelen vooral de verdichtingsopgaven rond het spoor (wonen, bedrijventerreinen en mobiliteit). Voor Alphen-Chaam en Baarle-Nassau zijn de dorpenstrategieën van belang.

REKS

Tenslotte zijn de gemeenten aangesloten bij een regionale samenwerking rond de regionale energiestrategie. Alphen-Chaam en Baarle-Nassau doen dit in de RES West-Brabant.¹⁴¹ Gilze en Rijen doet dit in de Regionale Energie- en Klimaatstrategie in de regio Hart van Brabant.¹⁴² De samenwerking in de RESsen gebeurt in het Nationaal Programma Energiestrategie in opdracht van de gemeenten, het Rijk en de netbeheerders.¹⁴³

7.3 Internationale samenwerking belangrijk

Naast de samenwerking in de regio heeft met name Baarle-Nassau ook een intensieve samenwerking met België; Baarle-Hertog is immers als Belgische gemeente met haar enclaves nauw verbonden met Baarle-Nassau. Naast Baarle-Hertog zijn ook Hoogstraten, Ravels, Merksplas en Turnhout Belgische buurgemeenten van Baarle-Nassau.

Voor het ophalen van afval, onderhoud van lantaarnpalen en investeringen op cultuur, werkt Baarle-Nassau samen met Baarle-Hertog. Dit gebeurt in een zogenaamde BGTS: de Benelux Groepering voor Territoriale Samenwerkingen (BGTS.¹⁴⁴). Een BGTS zorgt ervoor dat dat overheden en publieke instellingen de mogelijkheid krijgen om grenzeloos in rechtszekerheid samen te werken. Door middel van een BGTS kunnen gezamenlijk aanbestedingen worden gedaan, aan betalingsverkeer worden deelgenomen en personeel worden aangenomen. Ook kunnen bevoegdheden worden overgedragen aan de BGTS. Een BGTS draagt dus bij aan het verbeteren van de grensoverschrijdende samenwerking.

Daarnaast is de gemeente actief in grensoverschrijdende netwerken als Benego.¹⁴⁵ waarin 21 gemeenten aan beide zijden van de grens samenwerken en de Europese Commissie van Regio's.¹⁴⁶ De samenwerkingen zijn op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau.

Momenteel wordt er in het ABG-gebied geen gebruik gemaakt van grensoverschrijdende subsidieregelingen. Wellicht bieden deze in de toekomstkansen voor de gemeenten.

7.4 Toename geopolitieke spanningen

De veranderingen in de wereld volgen elkaar snel op. Vanwege de afhankelijkheden in de wereldeconomie merken we daar in Nederland en in de

¹⁴¹ RES West-Brabant (z.d.) RES 1.0

¹⁴² Regio Hart van Brabant (2021) Regionale Energie en Klimaatstrategie

¹⁴³ In NPRES werken respectievelijk de VNG en de Unie van Waterschappen, en de ministeries van Klimaat en Groene Groei en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening samen.

¹⁴⁴ BN DeStem (2021) Verdergaande samenwerking Baarle-Nassau en Baarle-Hertog bekrachtigd

¹⁴⁵ Benego (z.d.) Benego, Hét Grens-Netwerk

¹⁴⁶ cor.europa.eu/nl

regio's en gemeenten direct iets van. Zo leidde de oorlog in Oekraïne vrij snel tot hogere energieprijzen en leidde de oorlog in Syrië tot een toestroom aan vluchtelingen..¹⁴⁷

..Veel bedrijven zijn afhankelijk van import of export. Geopolitieke spanningen kunnen leiden tot duurdere grondstoffen of vertraging in levering. Bedrijven kunnen hierdoor minder investeren. Geopolitieke onzekerheid kan ook hogere prijzen meebrengen die inwoners direct raken zoals hogere prijzen voor olie en gas. Daarnaast verhogen internationale spanningen de kans op cyberaanvallen. Dit vraagt om meer aandacht voor de digitale weerbaarheid van inwoners, bedrijven en overheidsinstellingen..¹⁴⁸ Zo is meer dan 70% van de gemeenten afhankelijk van Microsoft voor E-maildiensten en 30% van Amerikaanse webhosting-diensten..¹⁴⁹ Als laatste kunnen internationale spanningen er ook voor zorgen dat er lokaal meer polarisatie ontstaat over bijvoorbeeld onderwerpen als migratie, veiligheid of energiebeleid.

..De tendens in Europa is nu te streven naar meer strategische autonomie. Een Europa dat economisch en strategisch meer autonoom opereert, vraagt om een gezamenlijke inzet van de deelstaten, met economisch krachtige regio's, meer autonomie ten aanzien van grondstoffen en productie van goederen en diensten en voldoende militaire slagkracht. Dat betekent het actief beschermen en ontwikkelen van bepaalde economische sectoren, die voor het strategisch

autonoom functioneren van Europa van vitaal belang zijn. In Europees verband is afgesproken dat de defensie-uitgaven van de lidstaten omhooggaan..¹⁵⁰

7.5 Schaarste van middelen bij lokale overheden

..De afgelopen jaren zijn de financiën van veel Nederlandse gemeenten onder druk komen staan. Dat heeft een aantal oorzaken. Ten eerste zijn de rijkssubsidies in de tijd afgenomen terwijl de taken gelijk blijven of toenemen. Gemeentelijke uitgaven op jeugdzorg, WMO, ouderen- en andere participatie programma's en de energietransitie nemen vaak toe..¹⁵¹ Daarnaast zijn demografische ontwikkelingen ook van invloed op de gemeentelijke financiën (opbrengsten grondbedrijf, inkomsten uit lokale belastingen)..¹⁵²

..In de BDO-benchmark tussen gemeenten lijkt het alsof de gemeenten er redelijk goed voorstaan. Het rapport geeft echter aan dat de positieve cijfers van 2024, de structurele uitdagingen verhullen. Het 'ravijnjaar' voor gemeenten, dat in 2026 werd verwacht, schuift door bezuinigingen en buffervorming door. Dit komt vooral door het uitstellen van investeringen in bijvoorbeeld grote opgaven in het sociaal domein en onderhoud van maatschappelijk vastgoed. Met name dat uitstellen van investeringen brengt risico's voor de financiële positie van gemeenten met zich mee..¹⁵³ Met name kleine gemeenten hebben minder mogelijkheden om lokale belastingen te verhogen en lopen daarmee meer financiële risico's. Naar de langere termijn gekeken lijkt het erop dat de komende jaren de financiële armslag

¹⁴⁷ BrabantKennis (2022) [Essay geopolitiek begint bij ons thuis](#)

¹⁴⁸ Rijksoverheid (2024) [Nationale veiligheid](#)

¹⁴⁹ Studio Falkland (2026) [Zijn we al autonoom?](#)

¹⁵⁰ Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025) [Ontwerpnota Ruimte](#)

¹⁵¹ VNG (2024) [Gemeenten kampen met oplopende tekorten in jeugdzorg](#)

¹⁵² Provincie Noord-Brabant (2023) [De bevolkings- en woningbehoefteprognoses Noord-Brabant](#)

¹⁵³ BDO (2026) [BDO-Benchmark Nederlandse gemeenten 2026](#)

van overheden en dus ook gemeenten kleiner wordt. Dit heeft te maken met de verminderende economische groei..¹⁵⁴

De denktank van de VNG ziet onder druk van deze teruglopende middelen kansen om de sociale zekerheid en het zorgstelsel te vereenvoudigen. Een knop waaraan gedraaid kan worden is het zorgen voor een brede bestaanszekerheid en het terugdringen van inkomens- en vermogensongelijkheid. Onder brede bestaanszekerheid verstaat de denktank ‘toegang tot huisvesting, toegang tot zorg, toegang tot stabiel en voldoende inkomen, toegang tot onderwijs, toegang tot werk, een veilige en gezonde leefomgeving en democratische zeggenschap.’ Gilze en Rijen stijgt in de ranking van de BDO benchmark naar plaats 76 van de 134 gemeenten in de categorie tussen de 25.000 en 50.000 inwoners en ontvangt een rapportcijfer 9. In de categorie gemeenten met minder dan 25.000 inwoners staat Baarle-Nassau op plaats 44 (van de 112 gemeenten) en Alphen-Chaam op 73 met respectievelijk een 9 en een 8. Net als andere gemeenten teren ze echter op hun eigen vermogen in. Zo zullen de verwachte tekorten in 2026 minder fors zijn maar zullen ze in de jaren daarna flink stijgen.

7.6 Steeds meer schaarste aan menskracht

In hoofdstuk 5 zagen we al dat er in verschillende sectoren een tekort is aan menskracht en dat dit naar verwachting in de toekomst zal toenemen. Ook gemeenten ervaren structurele personeelstekorten en lastig in te vullen vacatures. De vergrijzing legt een grote druk op de arbeidsmarkt voor gemeenten; een derde

van de medewerkers van gemeenten zal de komende tien jaar de pensioengerechtigde leeftijd bereiken..¹⁵⁵ Daarnaast hebben gemeenten de afgelopen jaren steeds meer taken gekregen (zoals jeugdzorg, WMO, participatiewet, energietransitie), terwijl de personeelscapaciteit niet is meegegroeid..¹⁵⁶ De salarissen zijn bij gemeenten vaak lager dan in de private sector voor vergelijkbare functies, waardoor gemeenten moeilijk kunnen concurreren.

De personeelstekorten hebben ook verschillende maatschappelijke gevolgen. Zo kan het zijn dat processen als vergunningverlening en uitvoering van energie- of bouwprojecten risico lopen op vertraging. Het huidige personeel krijgt een hogere werkdruk, wat kan leiden tot meer ziekteverzuim en uitstroom. Daarnaast kan het zijn dat er verlies van expertise en kennis ontstaat, wanneer oudere werknemers uitstromen, maar er geen mogelijkheden zijn om opgedane kennis goed over te dragen.

De verwachte uitstroom vraagt om een proactieve aanpak. Innovaties als het gebruik van AI in de organisatie kunnen hierin een rol spelen..¹⁵⁷ De VNG heeft een handreiking gepubliceerd waarin wordt gepleit voor meer samenwerking op het gebied van arbeidsmarkt en personeelszaken door bijvoorbeeld gezamenlijke recruitment en flexpools..¹⁵⁸

Ook voor de ABG-organisatie zal dit gaan gelden. Zij verwachten dat 35% van de ambtenaren de komende tien jaar uitstroomt. Voor de drie gemeenten zien we dat de ambtelijke samenwerking leidt tot schaalvoordelen. Toch zullen ook zij tot

¹⁵⁴ De Argumentenfabriek (2025) [Denktank Nederland 2040: een toekomstbeeld](#)

¹⁵⁵ A&O-fonds Gemeenten (2025) [Deel 1: gemeentelijke arbeidsmarkt in 17 trends](#)

¹⁵⁶ OECD (2023) [Policy options for labour market challenges](#)

¹⁵⁷ A&O-fonds Gemeenten (2025) [Deel 2: De toekomst als spiegel- Scenario's en lessen voor een gemeentelijke HR strategie update](#)

¹⁵⁸ VNG (2024) [Een handreiking voor flexibele arbeidsinzet in de gemeentelijke sector](#)

strategische keuzen moeten komen om de uitstroom aan mensen op te vangen. Het A&O-fonds Gemeenten biedt hiervoor gesprekstools en scenario's.

7.7 Toenemende samenwerking tussen gemeente en inwoners

Er is een duidelijke trend van toenemende samenwerking tussen burgers en lokale overheden in Nederland, zowel op beleidsniveau als in de uitvoering van projecten en dienstverlening. Deze ontwikkeling wordt gedreven door maatschappelijke veranderingen, financiële druk én een veranderende opvatting over wat goede lokale democratie betekent.

Steeds meer gemeenten beschouwen burgerparticipatie als een structureel onderdeel van beleid en besluitvorming. Participatie draait om samenwerking, transparantie en vertrouwen. Lokale vraagstukken zoals klimaatadaptatie, energietransitie, leefbaarheid, woningbouw en duurzaamheid zijn ingewikkeld en raken mensen direct. Burgers willen inspraak bij beslissingen die hun leefomgeving veranderen, en gemeenten zien dat participatie helpt om beleid beter aan te laten sluiten op lokale wensen.¹⁵⁹ Burgers voelen zich steeds vaker verantwoordelijk voor hun leefomgeving en zijn meer geneigd zelf initiatieven te nemen (bijv. buurtcollectieven, onderhoud van groen, energiecoöperaties).¹⁶⁰

In verband met de Wet versterking participatie moeten gemeenten hun inspraakverordening uiterlijk 1 januari 2027 vervangen door een participatieverordening.

Onderzoek toont echter wel aan dat veel inwoners weinig echte invloed ervaren, zelfs als gemeenten participatie belangrijk vinden. Dat schept druk op lokale overheden om participatie verder te professionaliseren en inwoners meer invloed te geven op besluitvorming.¹⁶¹ Burgers voelen zich betrokken bij hun eigen leefomgeving, en de verschillende experimenten met burgerberaden laten zien dat zij bereid zijn zich goed te informeren alvorens tot een advies te komen.¹⁶²

7.8 Bestuurlijke weerbaarheid

Steeds meer lokale bestuurders krijgen te maken met oneigenlijke druk en onveiligheid. Ruim tweederde van burgemeesters, wethouders en raadsleden heeft te maken met agressie, zo blijkt uit onderzoek in 2022.¹⁶³

Bestuurlijke weerbaarheid kan worden versterkt als er transparantie is in het besluitvormingsproces. Het bespreken, melden en registreren van schending van integriteit of veiligheid verbeterd de weerbaarheid. Ook een integriteitscoördinator kan voor meer veiligheid en weerbaarheid zorgen.¹⁶⁴

Op 1 juli 2025 trad de Wet Gegevensverwerking Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering en Terroristische Activiteiten (Wet PARTA) in werking. De wet regelt hoe verschillende organisaties (zoals politie, gemeente en OM) persoonsgegevens mogen verwerken om dreiging aan te pakken. Doel van de wet is de lokale aanpak van radicalisering en terrorisme in Nederland te professionaliseren. De wet

¹⁵⁹ TNO (2025) [Burgerparticipatie in de fysieke leefomgeving](#)

¹⁶⁰ Rijksoverheid (2025) [Burgerparticipatie](#)

¹⁶¹ Publiek Denken (2025) [Samenwerken aan vertrouwen, invloed en uitvoering](#)

¹⁶² Eva Rovers (2025) [Waarom we politiek niet alleen aan politici kunnen laten - Pleidooi voor een Derde Kamer](#)

¹⁶³ NSOB (2024) [Bedreiging en bescherming](#)

¹⁶⁴ Ipsos I&O (2024) [Monitor Integriteit en veiligheid 2024 Deel 1 Integriteit](#)

verplicht burgemeesters tot het inrichten van een casusoverleg. Kleinere gemeentes kunnen hierbij een beroep doen op de ervaring en faciliteiten van grotere gemeentes en regionale Zorg- en Veiligheidshuizen. Wanneer signalen over mogelijke radicalisering bij politie en/of gemeenten binnenkomen, kunnen deze worden besproken in het casusoverleg, met als doel het bereiken van een effectieve persoonsgerichte, integrale aanpak om radicalisering te voorkomen, te verminderen en te bestrijden.

7.9 Dienstverlening gemeenten

In de benchmark van gemeenten over hetgeen burgers vinden van de dienstverlening, waar staat je gemeente, zien we verschillen tussen de gemeenten. De dienstverlening van Alphen-Chaam is volgens inwoners sterk achteruitgegaan. Dit gaat over zowel de directe en digitale dienstverlening als de communicatie en voorlichting van de gemeente, gezien over de afgelopen jaren. Ook in vergelijking met de provincie of Nederland zien we een negatieve score. Ook Baarle-Nassau laat een (beperkte) achteruitgang in bewonerswaardering van de dienstverlening zien.

Gilze en Rijen wordt hetzelfde als voorheen gewaardeerd op dienstverlening in vergelijking met overige gemeenten en scoort recentelijk beter in vergelijking met de gemiddelde score in Noord-Brabant..¹⁶⁵

¹⁶⁵ WSJG (2024) [Burgerpeiling 2024](#)

8

Slotbeschouwing

In deze foto van brede welvaart in het ABG-gebied is ingegaan op de stand van zaken en trends en ontwikkelingen die van belang zijn voor de sociale en fysieke kwaliteit van de leefomgeving in het ABG-gebied. Het geeft een breed beeld van de complexe opgaven waar de gemeenten voor staan, zowel economisch, ecologisch als sociaal. Keuzes die in de komende raadsperiode worden gemaakt zijn van invloed op hoe de woon- en leefomgeving in het ABG-gebied er in de toekomst uitziet en wat de kwaliteit van leven, de brede welvaart, is voor de inwoners op de lange termijn. Om positieve impact op de (diverse thema's van) brede welvaart te realiseren zijn bewuste keuzen op de korte termijn noodzakelijk.

Met het uitsluitend verzamelen en duiden van data ben je er als bestuurder, strateeg of beleidsmaker echter nog niet. Het is juist het gesprek over onderliggende waarden die richting geven aan de beoogde veranderingen, dat hiervoor van belang is.

De foto dient als hulpmiddel om de maatschappelijke opgaven integraal te beschouwen en bewust integrale afwegingen te kunnen maken. Keuzes op het ene thema hebben immers impact op andere thema's. Zo heeft bijvoorbeeld lokaal vergunningenbeleid invloed op de water- of luchtkwaliteit in de directe omgeving en heeft het realiseren van woningen impact op het vestigingsklimaat voor bedrijven, het voorzieningenniveau, het verenigingsleven en de bevolkingsopbouw.

Deze foto is hiermee dus vooral het begin van een proces. Een proces waarin scherpe keuzes zullen moeten worden gemaakt. Waarbij wordt verkend wat de mogelijke impact van beleidskeuzes en -uitvoering is op de kwaliteit van leven en de fysieke en sociale leefomgeving. Waarbij inzicht ontstaat waar synergiën

kansen bieden. Maar ook een proces waarin bewust afwegingen moeten worden gemaakt welke oplossingen voor het ene vraagstuk ten koste mogen gaan van andere opgaven (afruilen). De foto helpt de gemeenteraden mee te nemen in de te nemen besluiten, om afwegingen te maken en te expliciteren en om uiteindelijk beslissingen te nemen.

Dat vergt bestuurlijke moed. We wensen dat de nieuwe colleges en gemeenteraden hiermee met lef aan de slag gaan!..¹⁶⁶

¹⁶⁶ Het PON & Telos (2024) Essay kiezen voor brede welvaart vraagt om bestuurlijke moed

